Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 99 (10696) | 1978 чылдың апрель 28, пятница | 1925 чылда үндезалеттинген | Өртээ 2 көп.

МАЙ 1-ГЕ УТКУШТУР

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларындан)

ХЕЙ-АЪТ КИИРГЕН

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге чугаазын Кызыл хоорайның комсомолчулары болгаш аныктары бедик кодурлуушкүн-биле танышкаш, ында аныяк ишчилериң мурнунга салган сорулгаларын чүүлдүзүнүң деткээн.

Эш Л. И. Брежневтиң ханы уткалыг чугаазында айыттынган сорулгаларында шыпарның болгаш ажыктыг чоруктун беш чылының үшкү чылының планныг онаалдаларын доздур болгаш ажыр күүседириңе пайысылалдың комсомолчуларын кыйгырган. «...Тудугла болгаш траспортта ажылдан турар миллион-миллион кижилериң база оларның аразында миллион-миллион ооллардың болгаш кыстарның, оларның иштинде комсомолчуларның канчаар ажылдаанындан, кайы хире харысалгалыг болурундан хамаарыжыр» дээш эш Л. И. Брежневтиң состерин үлеткүр, бүдүрүлге черлеринде ажылдап турар аныяк кижи бүрүзү удуртулга болдургаш, улам шалыпчы ажылдан эгелээн.

К. САНГЫ-БАДЫРАА.
ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары.

• • •

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVIII съездизиниң ажылыш Кремльде үргүүлүп турар. Совет комсомолының барык 38 миллион кежигүнүг отрядының төлөөлөбүлери коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның киржилгезиңе холбашкан чугула айтырыгларны улуг харысалга болгаш ханы совуургал-биле чугаалажып турар.

Апрель 26—съездиниң ажылының ийги хүнү. Эштер **А. Н. Кириленко, М. А. Суслов, Г. В. Романов, Д. Ф. Устинов** оларны чыылганнар чылыы-биле уткаан.

Комсомолдуң съездизи делегат кижи бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң чүректоринге болгаш угаан-бодалынга кезээде артып каар кайгамчык улуг болуушкун-биле эгелээн деп ораторлар — ажылчынар болгаш колхозчулар, инженерлер болгаш эртемдээнер, өөренирчилер болгаш студентилер, Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары, артистер болгаш чурукчулар демдеглеп турган. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң съездиге чүве чугаалаан болгай. Леонид Ильич аныяктарга чүве чугаалап тура коммунизмниң идеалдарына ханы бердингени, Ленинниң херээнге кызыгаар чок бердингени, иштиг херек дээш маадырлыы-биле ажылдан билири дээш комсомолга, бүгү совет оолларга болгаш кыстарга өөрүн четтиргениң илергейлээн.

СЭКП ТК-ның ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге байыр чедириишкининде аныткаш партияның ада чылыг чагыы, эш Л. И. Брежневтиң тода, ханы уткалыг чугаазы—Ленинчи комсомолдуң ажылчорудулгазының хей-аът киириңчи программазы болур деп делегаттар съездиниң индирилдеп мөгелеп турган. Олар СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоотүлүг шиитпирлерин ажыдыралга боттавдыр дээш аныяктарның демиселиниң, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, хей-аът ажыл-чорудулгазынга киржилгелиниң дугайын, шериг албанын эрттирин турарының дугайын бистиң улуг Төрөөн чуртувус дээш чоргаарал-биле чугаалап турарлар.

Тюмень областан келген чер үттээр мастер **В. С. Глебов**, ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары **В. М. Мишин**, Украинаның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. И. Корниенко**, Ивановода В. И. Ленин аттыг шекпен комбинаттың артыкчызы **В. Н. Голубева**, ВЛКСМ-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары **А. Н. Колякин**, Өзбекистанның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Э. Г. Гафуржанов** олар санал берген. Олар беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың дугайын, аныяктарның социалистиг чарышка киржилгезиниң, оларның тура-соҗуунуң болгаш техниктиг чогаадылгазының, профессионалмергежилдиң чажыттарын дүрген шиңгээдин алыр дээш чүткүлүүнүн дугайын чугаалап турганнар. Ораторлар аныяктар киржизидилгелиниң, оларның дыштанылгазын ортанызастаарының айтырыгларынче улуг кичээнгейин угландырып турар.

Тараажының күш-ажылының улуг күжүнүң дугайын, кодээ ажыл-агыйны хогаадер талазы-биле адаларының болгаш кырган адаларының эгелээн чүүлүн аныяктарның уламчылаарынга чүткүлдүүнүң дугайын Оренбург областа «Рассвет» колхозтуң механизатору **Г. В. Чердинцев** чугаалаан. Тараажы салгалдар күш-ажылчы кижизидилгениң, черге, Төрөөн чуртунга ыяк болгурунга кижизидериниң школазы апарган деп ол чугаалаан.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далаа Флодунуң Политиктиг кол эртелеливиң начальниги армия генералы **А. А. Епишев** социалистиг Ада-чурттуң идеелдиг аймык чок чоруун, коммунистиг тургузуушкунну амыдыралга бүүрелдиг боттандырын турар совет улустуң тайбың күш-ажылын хандырарынга дайынчыларның чүткүүнүүн дугайын чугаалаан.

Сибирниң болгаш Ыраакы Чоон чүктүп районларынга аян-чоруунуң үеинде Леонид Ильич Брежнев биле БАМ-ның аныяк тудугжуларының ужуражылыкшынарының дугайын № 592 тудуг-монтаж поездизинде дашчы **Т. А. Васина** чугаалаан. Комсомолчу шалыпчы тудугже сагыш салыышкынны болгаш кичээнгейни угландырын турары дээш партияга ханы өөрүн четтиргениң ол, аныяк баҗчыларның өөмүнээзинден алергейлээн.

ССРЭ-ниң Ченсектиг Күштериниң делегатшазы съездиге байыр чедирген. Забайкальениң Ленин орденниг шериг округунда мурнакчы мотоадыгжы ротаның командири улуг лейтенант **В. И. Александров** дайынчыларның өөмүнээзинден чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Маршалы **В. И. Чуйков** делегаттарның мурнунга чүве чугаалаан. «ССРЭ-ниң Ченсектиг Күштериниң хоочуннары — Төрөөн чуруттуң аныяк камгалакчыларынга» деп Кызыл туйту ол съездиниң президиумунга дамчыдып берген.

Белоруссияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **К. М. Платонов**, Казахстанның ЛКСМ ТК-ның бирги секреры **К. С. Султанов** олар аныяктарның социалистиг чарыжын сайыраңгайжыдарының, аныяктарның угаан-бодал киржидилгезиниң дугайын чугаалаанар. Кострома областан келген ортуг классчы **Валентина Лепешкина** чүве чугаалаан, областың ортумак школаларының иштиг күр черге ажылдаарын шиитпирлээн доозукчуларынга эш Л. И. Брежневтиң ийи чыл буруңгаар чагыг бергенин дыннаткан. Амыы үеде областың бүгү школаларында митингилер болгаш хуралдар боон турар: доозукчулар Кара эвес хоржүнүүт зонаны чаартын турарларның хүрээлеңиге кирерлер. Леонид Ильичниң чүректиң хапызындан чагыы бисти чогаадыкчы күш-ажылче хей-аът киирип турар деп оратор медеглээн.

ВЦСПС-тың даргазы А. П. **Шибаев**, ССРЭ-ниң Күрөөфөөредилге даргазы А. А. **Бузгаков** олар съездиге чүве чугаалаан.

Донецк области Горловка хоорайда К. А. Румянцев аттыг шахтада забойщик **М. М. Михайлов**, Латвияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. К. Плауде**, Винницада төп универсалдыг садыгның садыгжызы **Н. П. Артемьева**, ВЛКСМ-ниң Горький обкомунуң бирги секретары **С. В. Марков**, чоглаачы **А. А. Лиханов**, Москва-Сортировочная станцияда машинист **М. И. Васильев** олар аныяктарның күш-ажылчы соруунуң дугайын, оларның коммунизм тургузуушкунунга идеелдиг киржилгезиниң дугайын, чалыы назынның комсомол съездизинге рапорттарының дугайын чугаалаанар.

Даштыкының демократтыг аныяктар организациялары-ның төлөөлөкчилери ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге чүректиң хапызындан иштиг байыр чедиргеннер.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизи дүүн бодунуң ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

АДА-ЧУРТУНГА ЧОРГААРАЛ

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинде

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVIII съездизиниң ажылыш Кремльде үргүүлүп турар. Совет комсомолының барык 38 миллион кежигүнүг отрядының төлөөлөбүлери коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның киржилгезиңе холбашкан чугула айтырыгларны улуг харысалга болгаш ханы совуургал-биле чугаалажып турар.

Апрель 26—съездиниң ажылының ийги хүнү. Эштер **А. П. Кириленко, М. А. Суслов, Г. В. Романов, Д. Ф. Устинов** оларны чыылганнар чылыы-биле уткаан.

Комсомолдуң съездизи делегат кижи бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң чүректоринге болгаш угаан-бодалынга кезээде артып каар кайгамчык улуг болуушкун-биле эгелээн деп ораторлар — ажылчынар болгаш колхозчулар, инженерлер болгаш эртемдээнер, өөренирчилер болгаш студентилер, Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары, артистер болгаш чурукчулар демдеглеп турган. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң съездиге чүве чугаалаан болгай. Леонид Ильич аныяктарга чүве чугаалап тура коммунизмниң идеалдарына ханы бердингени, Ленинниң херээнге кызыгаар чок бердингени, иштиг херек дээш маадырлыы-биле ажылдан билири дээш комсомолга, бүгү совет оолларга болгаш кыстарга өөрүн четтиргениң илергейлээн.

СЭКП ТК-ның ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге байыр чедириишкининде аныткаш партияның ада чылыг чагыы, эш Л. И. Брежневтиң тода, ханы уткалыг чугаазы—Ленинчи комсомолдуң ажылчорудулгазының хей-аът киириңчи программазы болур деп делегаттар съездиниң индирилдеп мөгелеп турган. Олар СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоотүлүг шиитпирлерин ажыдыралга боттавдыр дээш аныяктарның демиселиниң, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, хей-аът ажыл-чорудулгазынга киржилгелиниң дугайын, шериг албанын эрттирин турарының дугайын бистиң улуг Төрөөн чуртувус дээш чоргаарал-биле чугаалап турарлар.

Тюмень областан келген чер үттээр мастер **В. С. Глебов**, ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары **В. М. Мишин**, Украинаның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. И. Корниенко**, Ивановода В. И. Ленин аттыг шекпен комбинаттың артыкчызы **В. Н. Голубева**, ВЛКСМ-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары **А. Н. Колякин**, Өзбекистанның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Э. Г. Гафуржанов** олар санал берген. Олар беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың дугайын, аныяктарның социалистиг чарышка киржилгезиниң, оларның тура-соҗуунуң болгаш техниктиг чогаадылгазының, профессионалмергежилдиң чажыттарын дүрген шиңгээдин алыр дээш чүткүлүүнүн дугайын чугаалап турганнар. Ораторлар аныяктар киржизидилгелиниң, оларның дыштанылгазын ортанызастаарының айтырыгларынче улуг кичээнгейин угландырын турар.

Тараажының күш-ажылының улуг күжүнүң дугайын, кодээ ажыл-агыйны хогаадер талазы-биле адаларының болгаш кырган адаларының эгелээн чүүлүн аныяктарның уламчылаарынга чүткүлдүүнүң дугайын Оренбург областа «Рассвет» колхозтуң механизатору **Г. В. Чердинцев** чугаалаан. Тараажы салгалдар күш-ажылчы киржизидилгениң, черге, Төрөөн чуртунга ыяк болгурунга киржизидериниң школазы апарган деп ол чугаалаан.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далаа Флодунуң Политиктиг кол эртелеливиң начальниги армия генералы **А. А. Епишев** социалистиг Ада-чурттуң идеелдиг аймык чок чоруун, коммунистиг тургузуушкунну амыдыралга бүүрелдиг боттандырын турар совет улустуң тайбың күш-ажылын хандырарынга дайынчыларның чүткүүнүүн дугайын чугаалаан.

Сибирниң болгаш Ыраакы Чоон чүктүп районларынга аян-чоруунуң үеинде Леонид Ильич Брежнев биле БАМ-ның аныяк тудугжуларының ужуражылыкшынарының дугайын № 592 тудуг-монтаж поездизинде дашчы **Т. А. Васина** чугаалаан. Комсомолчу шалыпчы тудугже сагыш салыышкынны болгаш кичээнгейни угландырын турары дээш партияга ханы өөрүн четтиргениң ол, аныяк баҗчыларның өөмүнээзинден алергейлээн.

ССРЭ-ниң Ченсектиг Күштериниң делегатшазы съездиге байыр чедирген. Забайкальениң Ленин орденниг шериг округунда мурнакчы мотоадыгжы ротаның командири улуг лейтенант **В. И. Александров** дайынчыларның өөмүнээзинден чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Маршалы **В. И. Чуйков** делегаттарның мурнунга чүве чугаалаан. «ССРЭ-ниң Ченсектиг Күштериниң хоочуннары — Төрөөн чуруттуң аныяк камгалакчыларынга» деп Кызыл туйту ол съездиниң президиумунга дамчыдып берген.

Белоруссияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **К. М. Платонов**, Казахстанның ЛКСМ ТК-ның бирги секреры **К. С. Султанов** олар аныяктарның социалистиг чарыжын сайыраңгайжыдарының, аныяктарның угаан-бодал киржизидилгезиниң дугайын чугаалаанар. Кострома областан келген ортуг классчы **Валентина Лепешкина** чүве чугаалаан, областың ортумак школаларының иштиг күр черге ажылдаарын шиитпирлээн доозукчуларынга эш Л. И. Брежневтиң ийи чыл буруңгаар чагыг бергенин дыннаткан. Амыы үеде областың бүгү школаларында митингилер болгаш хуралдар боон турар: доозукчулар Кара эвес хоржүнүүт зонаны чаартын турарларның хүрээлеңиге кирерлер. Леонид Ильичниң чүректиң хапызындан чагыы бисти чогаадыкчы күш-ажылче хей-аът киирип турар деп оратор медеглээн.

ВЦСПС-тың даргазы А. П. **Шибаев**, ССРЭ-ниң Күрөөфөөредилге даргазы А. А. **Бузгаков** олар съездиге чүве чугаалаан.

Донецк области Горловка хоорайда К. А. Румянцев аттыг шахтада забойщик **М. М. Михайлов**, Латвияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. К. Плауде**, Винницада төп универсалдыг садыгның садыгжызы **Н. П. Артемьева**, ВЛКСМ-ниң Горький обкомунуң бирги секретары **С. В. Марков**, чоглаачы **А. А. Лиханов**, Москва-Сортировочная станцияда машинист **М. И. Васильев** олар аныяктарның күш-ажылчы соруунуң дугайын, оларның коммунизм тургузуушкунунга идеелдиг киржилгезиниң дугайын, чалыы назынның комсомол съездизинге рапорттарының дугайын чугаалаанар.

Даштыкының демократтыг аныяктар организациялары-ның төлөөлөкчилери ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге чүректиң хапызындан иштиг байыр чедиргеннер.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизи дүүн бодунуң ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

ХАРЫЛЗААЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришиннаан, Эрзин районуң харылзаа белдириниң болгаш салбырларының ажыл-ишчилери шалыпчы күш-ажылдың чылының бирги кварталында чедиишкиниг ажылдаан.

Районуң харылзаа белдири почта харылзаазының планын 100,8 хуу күүсеткен. Совхозтар төптеринде салбырларны-биле алырга, Нарында, Бай-Дагда салбырлар планныг онаалдаларын ажыр күүседип, чарыштың мурнуку одуруун эзлээннер. Ынчалзадаа Мөрөөде, Булуң-Бажында салбырлар почта харылзаазының талазы-биле планын күүсеткеннер.

Эрзинде почта харылзаазының салбыры орулга киирер талазы-биле планын бирги кварталда 112,9 хуу күүсеткен. Ылаңгыя коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары С. Кешин, С. Тава, М. Бады—бо коллективтиң чоргаарлары. Улус депутаттарының Эрзин район Совединиң депутады «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдың эдилекчизи С. Кешин планныг онаалдазын 115,8 хуу күүсеткен.

Хоорайлар аразының телефон станциязында И. Сандый, В. Демир-оол олар планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип турар.

Эрзин районуң харылзаа белдириниң болгаш салбырларының ажыл-ишчилери делегейниң эн-сеткил каттыштырылгазының хүнү —Май 1-ге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш күш-ажылчы эзлчегде турүкүп турар.

Улус ажыл-агыының хандырарын бүгү хейчег-биле ажыжиринче, совет кижилериниң пегелде-черелелдерин улам долу хандырарынче СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырылгары харылзаачыларны улаа эки ажылдаарынче сорук киирип турар.

А. ТАВА.

Эрзин район.

ХОВУЛАРДА ИШ

Чоон-Хемчик районуң «Большевик» совхозу тараа болгаш мал чеми культураларын 3760 га черге тарыыр планныг. Часкы тарылгага белеткел багай эвес. Кара-Чалда, Ак-Кара-Сугда хову турлаглары механизаторларның, тараажыларның ажылдаарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг кылдыр дериттинген. Шалыпчы ажылче кыйгырган лозуңнар, көскү агитацияның ямы-бүрү хевирлери астынган. Ажылынга мергежилдиг аныяк повар кыстар механизаторларга чемин кылын берип, столованың арыштеверинче, чылыг, чырык турарынче кичээнгейин салып турарлар.

Бригадалар төптеринде кызыл-булуңнар культураның болгаш дыштанылганың олаа болуп, чупар-бажыңнар доктаамал ажылдан турар.

Соок, хадымарлыг хүннер турза-даа, часкы хову ажылы Шеминиң Чиигe-Оорга, Кара-Чал, Ак-Кара-Суг шөлдериндe организастыг чорун турар.

Совхоз 2900 га черниң шыгын бастырар. Бо ажылда механизаторлар О. Монгуш, К. Ооржак, Б. Куулар оларның башкарган агрегаттары ыр нормазын 102—103 хуу күүседип турар.

Чер андарылгазында он үш ДТ-75 маркалыг тракторлар ажылдап турар. Бо ажылда Баян, Виктор, Николай Куулар адашкылар, «Беларусь» башкарыкчызы Д. Хөвалы мурнакчылар болуп, хүн нормазын 130—140 хуу күүседип турарлар.

• • •

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң Кызыл-Хадында Шагдыр-оол Оржакка удуртканы 18 суттатчы дорт звеноға үстүн алган, часкы суугну чоп ажылдаар дээш организастыг ажылдан турарлар. Бо участокка тараа, картофель, кукуруза база поғаа аймаан тарыыр. Суттатчылар суг идиктери, ажылдаарынга херек чепсек-хереклелдер-биле четче хандыртынган.

М. СЕВЕН.

РОССИЯДА ҮШКҮ ЧЕРДЕ

РСФСР-ниң Садыг министерствозунуң коллегиязы болгаш Күрүне база кооперация садыының ажылдакчыларының профэвилел ТК-ының Президиуму күрүне садыын эки организастаары, планнарны хуусаа бетинде күүседири, ажылдың ажыктыын болгаш шыпарын бедидери дээш Бүгү-россия социалистиг чарыжының 1977 чылдың ийиги чартымының түүнелин үндүргеш, Тыва АССР-ниң күрүне садыының коллективиниге 5000 рубль түүнүг үшкү шаңналды тыпсыр деп шиитпирлээн.

Тываның күрүне садыы 1977 чылдың үүриекеп садар бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде, декабрь 22-де, чылдың ийиги чартымының бараан саарылгазының планын немелде даалга-биле кады 102,9 хуу күүсеткен. Бүгү садыг организациялары планныг даалгаларын доктаамал күүседип турар. Бараан саарылгазының немелде өзүлдези 1976 чылга деңнээргe, 8,4 хуу болган.

Садыгның материал-техниктиг базазы улам хөгжүп турар, садыглаар шөлдүң немей өзүлдези 1044 дөрбелчин метр болган. Чаа универмаг ажыттынган. Чаа тудугларны кылыры-биле кады, ажылдап турар садыг бүдүрүлгелерин эде кылырынче улуг кичээнгей салдынып турар. Бирги чартык чылда үш магазинни эде кылган, садыг-технологтуг, соодукчу болгаш кедуртүкчү-транспорт деригелерин 185 мүн рубльге садып алган.

Садыглаашкынның деңшилгелиг хевирлерин, ылаңгыя садып алыкчы бараанны боду шилип алыр арганы болгаш садып алыкчыларга немелде ачыдуза чедирерин хөгжүдеринче болгаш сайыраңгайжыдарынче онза кичээнгей салдынып турар. Хересглекчилер бараанны боду шилип алыр арга-биле саткан бараанларның пинти бараан саарылгазында үлүг-хуузу планда көрдүүцен 44 хуунуң орнунга, херек кырында 48 хуу болган.

Тываның күрүне садыының бүдүрүлгелериниң болгаш садыг организацияларының коллективтери онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын база боттарының социалистиг хулээлгелерин күүседир, чонга бараан болурунуң культуразын, ажылдың ажыктыын бедидер дээш социалистиг чарышты калбаа-биле нептереди турар.

ШЫК БАЗЫРТЫНГАН

Кызыл районда «Шамбалыг» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазының механизаторлары шык базырыышкынын бо хүннерде доосканы. Олар 1500 га черниң шыгын базырар хүлээлгезин хуусаадан эрте күүсеткен.

Онгу беш чылдың үшкү чылының дүжүдүн өстүрүп алырынга боттарының эвээш эвес үлүг-хуузун киирген механизаторларга Донгак Ким-оол, Донгак Машпан-оол, Монгуш Дадар-оол болгаш өскелерниңдаа хамаарыштырын болур. Бо эштер часкы чер андарылгазынче кирипкен болгаш ону база ыыска хуусаада доозар дээш социалистиг чарышты калбартыкан.

К. ХЕРТЕК.

БЕЛЕТКЕЛДИГ КИРГЕН

Бай-Тайга районуң ажыл-агыйларының механизаторлары онгу беш чылдың үшкү, шалыпчы чылында тараалардың болгаш мал чеми культураларының бедик дүжүдүн өстүрүп алырын хүлээнгеп, бо чылдың часкы хову ажылдарын эрте чорудуп эгелээн. Час элээн эрте дүшкеп, черниң өл-шыгы база эки. Ынчангаш чер ажылдыгаар өл таарымчалыг байдалдарны чоп ажыглаар дээш, хову ажылдарынче бүрүн белеткелдиг кирген.

«Тээли» совхоз эрткен чылын андарып белеткээн 810 гектар, «Бай-Тал»—260, «Мурнакчы»— 158 гектар черниң өл-шыгын базырып илииртээрин чогуур үеинде, каш хүн дургузунда чоруткан.

Районуң совхозтары иштизи-биле 8322 гектар ацгыты чазын удур андарып, тараа болгаш мал чеми культураларны ацаа чаштырар планныг. Бо ажыл чиик эвес. Ынчангаш механизаторлар ацаа баш удур ыяк белеткеннип келген. Черниң адаа шоолуг эриин ужурундан ацгыс андарылгазынче чоокку эрткен хүннерде эгелеп кирген.

«Мурнакчының» механизаторлары чер андарылгазын элээн организастыг болгаш шалыпкын чорудун турар. Бо ажыл чоокта чаа эгелээн болза-даа, «Мурнакчының» механизаторлары 1169 гектар плавдан 390-ны андаогаан. Бай-талчылар 1746 гектарны андарар планындан 389-ту андарып алган. Ол ийи совхозка часкы андарылганыг темпизи хүн бүрүде улам-на бедип турар. Ону дүрген доозарынче бүгү күштү мооцвээн.

Черниң шыгын базырып илииртээри болгаш ацгыс андарылгазы-биле чергелештир, чаагай дүжүттү алырының бир кол чүүлү болур черге өл-ыяк сиирер часкы суттарылганы ажыл-агыйлар база чоруда берген. Районга иштизи-биле 5300 гектар хире черге часкы суттатты чорудар планныг. Бо чугула ажылды бай-талчылар шалыпкын чорудун турар. Олар чазын суттарза чогуур 580 гектарның 213-үн суттарып алган. Ында 16 кижи суттатты чорудуп турар. «Мурнакчы» совхозта амдыызында алды суттатчы ажылдап, 120 гектарны суттарган. Оларның суттарар чери 512 гектар.

С. ЧЫЛБАК,
Бай-Тайга районуң кодээ ажыы-агый эргелелиниң чер тургузукчузу.

Россияның күш-ажылчы базымы

1978 чылдың бирги кварталында РСФСР-ниң үлетүрүүнүң күрүне планын күүсеткениниң түүнелдериниң дугайында РСФСР-ниң ТСЭ-ниң дыңнадыы

Россия Федерациязының үлетүр ажылдакчылары 1978 чылды шалыпчы күш-ажылдың чылы болдурар дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кыйгырыынга харыы кылдыр, чыл планын хуусаа бетинде күүседир, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбартышаан, үлетүр продукциязын сайгарар болгаш кылыгларын хой нуруузуунуң чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле бо чылдың бирги кварталының планын күүсеткен.

1977 чылдың бирги кварталынга деңнээргe бүдүрүлге өзүлдези чыл планын өзугаар 4,5 хуу турар ужурлуг турган болза, 5,3 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4,4 хуу өскен; оон күсели-биле бүдүрүлге хемчээлиниң өзүлдезиниң бештин дөртүнден хой кезиин алган. Үлетүр продукциязының бот-үнезин чигеткен, арыг орулга алырының планын күүсеткен.

Продукция сайгарарының квартал планын бүгү автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның үлетүрү күүсеткен, ынчалзадаа Псков, Смоленск, Тамбов, Кемерово, Тюмень, Чита областарның үлетүрү күүсеткеннер.

Бүдүрүлге каттыжыышкынарының болгаш бүдүрүлгелериниң техника-экономиктиг көргүзүүлери өкижээн. Бүдүрүн турар продукциязының шыпары бедээн.

Үлетүр иштизи-биле квартал планын ажыр күүсетседа, чамдык бүдүрүлге каттыжыышкынары болгаш бүдүрүлгелер продукция бүдүрер болгаш сайгарар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, чыылда кылыр талазы-биле планларны күүсеткеннер. Күүгүр кислотазы, кац эзилдирер болгаш прокат дериг-хөрекселдери, пестер болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрер талазы-биле планны чедир күүсеткеннер.

Каттыжыышкынар болгаш бүдүрүлгелер коллективтери социалистиг чарыш үеинде илерээн четпестерин чайлдыр, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер талазы-биле хемчеттерин ап турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1978 чылдың май 6-ның дыштаныр суббота хүнүн май 8-тин понедельник хүнүнче шилчидерин доктаатканы.

ДАРГАННАР ДААЛГАЗЫН КҮҮСЕТКЕН

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга харыы кылдыр Кызылдың дыка хей бүдүрүлгелери бо чылдың бирги кварталында шалыпчы ажылдаан. Оларның бирээзинге найысылалдың автосептелге заводу хамаржыр. Бо бүдүрүлгениң коллективи 1978 чылдың эрткен үш айында продукция бүдүрериниң планын 101,6 хуу, ону сайгарарының онаалдазын 102,1 хуу күүсеткеш, СЭКП Кызыл хооркомунуң, хоорхүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Ажыл хүнү заводка эрте эгелээр. Ында ажылдап турар станоктарның ямы-бүрү үнерлиг даажы бичин-даа соксаш дивес. Ылаңгыя чондурар станоктарда ажылдап турар мергежилдиг кижилерниң ажылын көөрге, солун, харыгдаа хала чок ышкаш сагыгдырар. Демиринің дүргектелчек чоңгулары чаңгыс черже оваалаттынып турар.

— Бо цехте улуг, биче беш бригада бар. Олар шупту аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар—деп, заводта партия организациязының секретары Екатерина Николаевна Балабанова чугаалады.—Бо чылдың бирги кварталында механика участогунуң дарганнар бригадазы бирги черни эзледи.

Даштыдан көөрге бежен хире харлыг кылдыр көстүр кижи кирип келди.

— Эки, эзирлер, ажылүүде кайы хире чорун тур?—деп, ол айтырды.

— Эки, Григорий Петрович, багай эвес ийин. Бо чылдың бирги кварталында тиилекчи болдувус—деп, дарганнарның бирээзи харыылады.

Ам-на чугаалажы бердивис. Кирип келген кижиниң айтырыыга харыы берген эштиг Николай Сергеевич Кирюшкин дээр болду. Ол бригаданың удуртукчузу. База-ла дуржулгалыг дарганнарның бирээзи. Автосептелге заводунга он ажыг чыл ажылдап келген.

Келген кижи-биле танышты-выс. Ол солун эш болду. Автосептелге заводунуң хоочуну, дуржулгалыг дарган Григорий Петрович Черепанов ол дээрзин бригадир чугаалады.

Григорий Петрович бир чыл мурнунда пенсияже үеге. Бо бригаданың бригадири турган. Ол дыштанып турар-даа болза, төрөөн коллективин утпаан. Үргүлчү кээ, бригаданың ажыл-ишин сонуургап турар. Оон туржук бир ай бурунгаар дарганнаар цехке ажылдап келген аныяк ажылчын Леонид Никитиниң дагдыныкчызы ол. Өөренирчиниң кылган ажылын сонуургап, арга-сүме кадар дээш келгени бо.

Бригада кежигүннериниң кылын турар ижин сонуургадывыс. Олар колдуунда кацнаар ажылда хаара туттунган. Машина рессорларындан эгелээн, бичин эзирлерге чедир чүү септевес дээр! Ол бүгү ажылды бо шалыпчы бригаданың кежигүннери чедиишкиниг боттандырын, хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип турар. Оон уламындан бо бригада 1978 чылдың бирги кварталында продукция бүдүрериниң планын 180 хуу күүсеткеш, бүдүрүлгеге бирги черни эзледи.

— Бистиң бригадавыстың кежигүннери РСФСР-ниң чаа Конституциязын хүлээн алганына сорук киргеп—деп, бригадир Н. С. Кирюшкин чугаалады.—Аңаа харыы кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алдывыс. Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгазын декабрь 28-те күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,1 хуу өстүрерин, пландан ажыр 500 рубльдиг ямы-бүрү сентелге ажылдарын чорударын хүлээдивис. Оон аңгыда чаартыкчы санал киргеш, 250 рубльдиг камналгазын чедип алыр сорулганы база салдывыс.

Автосептелге заводунуң бо дуржулгалыг дарганнары соглаан сөзүнге ээ болурунга бүүрелдиг дээрзин цехтиң мастери Анатолий Ковалёв, заводта партия организациязының секретары Е. П. Балабанова олар шынаттылар.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТА: бригадир Н. Кирюшкин (солагай талазында) биле дарган В. Күжүгет оларның чаа кылыгның схемазын көрүп турары.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Партийжи амыдырал

ОБКОМГА СЕМИНАР

СЭКП райкомнарының пропаганда болгаш агитация килдистериниң база херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистериниң эргелекчилериниң семинарын партия обкому чоокта чаа эрттирген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чопинарның коммунистиг кижизидилгеени комплекстиг ёзу-биле чорудар сорулгаларының дугайында лекцияны СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак аңаа кылган.

Семинарның киржикчилери партия организацияларының политмассалыг ажылының чамдык айтырыгларының, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң соолгу үеде хүлээп алган доктаалдарын боттандырар талазы-биле культура-чырыдыышкын албан черлериниң база улус өредилге органларының, школаларының сорулгаларының дугайында, херээженнер чөвүлелдеринге партийжи удуртулганың, дениичи национал политиканың болгаш оске-даа айтырыгларның дугайында лекцияларны, илеткелдерни дыцнаан. Оларны СЭКП обкомунуң килдис эргелекчилери Н. Д. Шиирипей, Д. Б. Ондар, секторлар эргелекчилери Т. Д. Даваа, А. К. Канзай, Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку олар номчаан. Ол ышкаш республиканың спорт, «Билиг» ниитилел организацияларының төлөлекчилери семинарга база чүве чугаалаанар.

• • •

СЭКП РАЙКОМНАРЫНЫҢ ПЛЕНУМНАРЫ

САРЫГ-СЕП. СЭКП Каа-Хем райкомунуң пленумунга партийжи хүрээлениниң өзүлдези болгаш аныяк коммунистерниң кижизидилгезиниң талазы-биле айтырыгны чугаалашкан. Районнуң партия организациязы партияның хүрээлениң өстүрер, ооң шыпар составын болгаш аныяк коммунистерниң кижизидилгезин экижидер дээш партияның XXV съездизиниң айтыышкыннарын күүседир талазы-биле чамдык ажылдарны кылганын пленумга демдеглээн. Соолгу чылдарда «Ленинчи орук», «Кызыл тук» совхозтарда парторганизациялар бо талазы-биле эвээн ажылды чоруткан. «Бурунгаар» совхозта партия организациязы коммунистерни кодээ ажыл-агыйының харыысалгалыг участоктарынга таарыштыр тургузар ажылды багай эвес чорудуп турар.

Ооң-биле кады чамдык парторганизациялар бо чугула участокта байдалды чедир анализтевейн турар. Хүрээленниң өзүлдезиниң, аныяк коммунистерниң кижизидилгезиниң талазы-биле улуг четпестер бар. Чамдык коммунистер, а ол ышкаш комсомод райкому партия кежигүнүнге кирип турарларга рекомендация бээрде харыысалганы бедитпейн турар. Ооң түңнелинде эки белеткел чок кижилер партияга кирер таварылгалар бар.

Бар четпестерни чайладыр, партияга хүлээп алыышкынны болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылды экижидеринче угланган доктаалды пленум хүлээп алган.

• • •

ЧАДААНА. Ол-ла айтырыгны СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пленумунга база чугаалашкан.

Районнуң партия организациязы соолгу беш чылда 4,5 хуу оскен. Ооң иштинде партия организацияларының, бригада партия организацияларының саны эвээн өзүлделиг болган. Районда ажылдан турар 7 кижиниң бирээзи-ле партия кежигүнү болгаш кежигүнге кандидат. Материалдыг чаагай түүлдерни бүдүреринде ажылдан турарларының 71 хуузу, ажылчыннарның 64,3 хуузу партия кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар.

«Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы» совхозтарда, № 336 орук участогунда партия организациялары партияның хүрээлениң өстүрер болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле эвээн ажылды чоруткан.

Ынчалзажок «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг совхозтарда мал ажылында, № 364 көжүн чоруур мехколоннада ажылчын коммунистер эвээш. Бо чугула ажылда бар улуг четпестерни чайлаарыынче пленумга кол кичээнгейни салган.

• • •

ХЕРЭЭЖЕННЕР АКТИВИНГЕ

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи болгаш районнуң херээженнер чөвүлели «Кара-Хөл» совхозта херээженнер чөвүлелиниң базазынга херээженнер активиниң эвлечелиг өредилгезин эрттирген.

Ажылды канчаар планнаан, организастаанын ол совхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы С. Н. Кудерек активчилерге чугаалап берген. Олар ында эки ажылдыг агитквартиралардың дуржулгазы-биле тапышкан. Районнуң назы четпес уруглар-биле ажыл чорудар комиссиязының секретары Б. Д. Хемер-оол «Бичин уругларны кижизидеринге өг-бүленің ролю» деп лекцияны чыылганнарга номчаан.

«Час» деп темалыг кежээни аалчылар Даспы-Аксы суурунуң Культура бажыңынга эрттирген. Чурттакчы чоп ону сонуургаан. Аңаа час дугайында ырлар, шулуктер конкурстарын, янзы-бүрү оюннарны, танцыларны организастаан, типлекчилерни шаңнаан.

Совхозта малчыннар ортузунга агитквартиралар ажылын канчаар организастаанын семинарның киржикчилери база сонуургаан. Херээженнер чөвүлелдериниң даргалары боттарының ажылының арга-дуржулгазын солушкан. Семинарның түңнелинде эки ажылдыг херээженнер чөвүлелдериниң даргаларын шаңнаан.

• • •

ӨӨРЕДИЛГЕ

Аныяк коммунистерниң семинар хуралын партияның Чөөн-Хемчик райкому эрттирген. Аңаа «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш, аныяк коммунистерни кижизидеринге партияның кандидат стажын эрттиреринің ролю» деп илеткелди СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду кылган.

«СЭКП-ниң Программазы болгаш Уставы—партияның кол үндезин документилери», «Партия билединиң төөгүзү» деп лекцияларны партия райкомунуң инструктору А. Ховалыг, партучёт секторунуң эргелекчизи М. Алекшина номчаан.

1944 чылдан бээр партия кежигүнү А. Михайловтуң Ленинчи комсомолду дамчыштыр партияга киргенин, бо үениң иштинде партияның хүрээлениңе канчаар ажылдап келгениниң дугайында сактыышкыны аныяк коммунистер кичээнгейлиг дыцнаан, «Октябрь 30 чылы» совхозтуң мурнакчы хойжузу Х. Ондар, Чадааның ыяш ажыл-агыйының чазанылга бригадазының бригадири В. Монгуш олар партийжи даалгаларын канчаар күүседип турарының дугайын чыылганнарның мурнунга чугаалаан.

ТЕМПИНИ КОШКАТПАС

«1978 чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында база бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң материалдарын Кызылдың эзт комбинадының коллективи изиг түүлдүгзүнүүшкүн-биле деткип, ханы сонуургал-биле тапышкан. Кыйгырыгга бистиң коллектив сорук киріп, бо чылын шалыпчы ажылдаарын шиитпирлээн. Күжениишкиниг ажылдың түңнелинде бирги кварталды чедиишкиниг доостувус.

Бирги кварталда комбинат 3430 муң рубльдиң пиити продукциязын бүдүрген болгаш 3695 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол дээрге пландан ажыр 430 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген болгаш 695 муң рубльдиң продукциязын сайгарганы болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнген деннелиндеп 22,5 хуу бедээн. Орулга алырының планы база күүсеттинген.

Комбинатта социалистиг чарышты организастаарын экижидеринче, опу дээштиг болдурарынче партия, профэвилел организациялары администрация-биле кады улуг кичээнгейни угландырган. Цехтер аразында социалистиг чарыштың түңнелин ай саныда-ла үндүрүп, типлекчилерни шаңнап, мактап турар. Бирги кварталдың түңнелин үндүрерге соодулга цегинің коллективи бирги черни алган. Колбаса кылыглары бүдүрер цех ийиги, эзт-үс цеги үшкү черни алгылаан. Бүдүрүүгеде үр чылдарда ажылдап келген, бедик көргүзүүлерни чедип ап турар мурнакчылар бисте хөй. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, бүдүрүлгениң хоочуну, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Елена Михайловна Зырянова ак сеткилдиг ажыл-ижи-биле эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп турар. Үр чылдарда бүдүрүлгеге ажылдааны дээш Елена Михайловна чазактың бедик шаңналы «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан. Эзт-үс цегинден Клавдия Иванова, Калдар-оол Мыңделе, котельнаяда слесарь Афанасий Боровицын, соодулга цегинден чүдүрүкчүлер бригадазының бригадири Михаил Тарасенко эки ажылдап турар. Мыңдыг мурнакчыларга коллектив чоргаарланыр.

Бо чылдың бирги кварталында республиканың совхозтарындан комбинатка дужаатыпган мыйыстыг болгаш шээр малдың денгилдези пиитизи-биле эки болуп турар. Мыйыстыг бода малдың ортумак деңзизи 372 килограмм болгаш бүгү-ле хүлээп алдыңган баш санындан 68 хуузу тергиин эки кылдыр алдыңган. Ол дээрге дыка эки көргүзүт-дүр.

Коллективтиң мурнунда соорулга улуг. Планныг онаалдаларны хуусаадан эрте күүседир дээш туржуп турар бис. Бүдүрүлгениң оран-савазы эрги, шолу эвээш, чамдык пехтерде, ылаңгыя алгы-кеш болбаазырадыр цехте, дериг-хереклелдер эргижирээни ажылдаарынга бергедээшкиннерни болдуруп турар.

База бир шиитпирлээри берге айтырыг болза, совхозтарның малды комбинатка чылдың дөрт үезинде дески эвес дужаан турары. Ол дээрге мал ажылының онзагай байдалы-биле тайылбырлаттынар. Чылда комбинаттың хүлээп алыры бүгү малдың баш санындан 60 хуудан ажыг хирези үүгле чыл төнчүзүнде 3 айда—октябрьдан декабрьга чедир дужаатты-ып турар болганындан ол үеде комбинатка бүдүрүлге күчүзү болгаш ажылчын күш чедиишпейн турар.

Шак мындыг янзылыг чамдык айтырыглар турааа-даа, комбинаттың коллективи бүдүрүлгеде иштики бергелерни шиитпирлээр дээш хемчеглерни ап турар. Харыы-даа ол талазы-биле ажылывыс чедимчелиг болуп турар деп чуваалап болур.

Онгу беш чылдың үшкү чылы шалыпчы күш-ажылдың чылы болгай. Планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни бүрүн күүседирдээш күжениишкиниг ажылдаарынче бүгү коллективтиң күжүн моңшпээри бистен негеттинин турар. Бистиң комбинат бирги кварталда республиканың бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка типлекчи болгаш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Бо чедиишкин—коллективтиң күжениишкиниг ажылының түңнели. Кызыл тукту алыспас дээш, моон соңгаар-дыр темпини кошкатпас бис.

Б. КОНУСПАЕВ,
Кызылдың эзт комбинадының директору.

Е. М. Зырянова — бүдүрүлгениң хоочуну. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Елена Михайловнаның хөрээн «Хүндүлелдиң Демдээ» орден каастап чоруур. Эт-өөрү Елена Михайловнага улуг бүзүрелди көргүзүп, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгуп алган.

ЧУРУКТА: фарш кылыкчызы, мурнакчы ажылчын Е. М. Зырянова.

В. Ивановтуң бригадазы эзт комбинадында мурнакчы коллективтериниң бирээзи. Олар бирги кварталдың планныг онаалдазын чедиишкиниг күүседкен.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) мурнакчы бригаданың кежигүннери: Л. Чередова, бригадир В. Иванов, В. Питайкина, М. Фуитиков, К. Иванова.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

Садыгжылар чарыжы

ТУК БИСТЕ

Сүт-Хөл ажылчын кооперациязының коллективи 1978 чылда социалистиг чарышты улам калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазын бүрүн деткип, ону ажылынга удуртулга болдургаш, онгу беш чылдың үшкүзүнүң планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседир сорулганы салып, Чөөн-Хемчик районнуң садыг черлериниң аразында социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, чыл эгезинден тура күш-ажылчы кедүрлүүшкүннүг ажылдап эгелээн.

Коллектив бирги кварталды бүгү көргүзүүлер талазы-биле чедиишкиниг күүседкеш, Чөөн-Хемчиктиң садыг организацияларының аразынга чарышка типлекчи болуп, бирги черни эвээн болгаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир кызыл тугу-биле шаңнаткан. Коллектив I кварталда үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102 хуу, пиитиниң чемнешилгезинин 122,7 хуу, бодунуң продукциязын бүдүрериниң планын 107,9 хуу күүсеткен.

Тус-тус магазиннерниң, столовалларның аразында чарыштың түңнелин үндүрүп, бо чылдың I кварталының типлекчилерин илереткен. Бора-Тайганың үлетпүр бараанныларының магазини (эргелекчизи Б. Куулар) чыл эгезинден тура күш-ажылчы эки көргүзүүлерлиг ажылдааш, мурнакчыларның одуруун баштап, типлекчи болган. Ийиги черни ол-ла чернин столовая (улуг повары Е. Куулар) коллективи эвээн. А. Ёнзак эргелекчилээн Хөр-Тайгада хөлушкак бараанар магазини база типлекчилерниң санынга кирип, үшкү черни алган.

Алдан-Маадырда, Суг-Аксында аъш-чем магазиннериниң садыгжылары П. Ховалыг, З. Монгуш, пекарняда мастерлер А. Ооржак, Б-У. Ондар, Б. Ховалыг, С. Ондар, Ч. Ооржак болгаш оон-даа өскелер садып алыкчыларның хандырылгазын экижидер, кылып үндүрүп турар продукциязының шынарын бедидер сорулгазын эки күүседип турар. Сүт-Хөлдүн кооператорлары чедип алган кызыл тугун салбас дээш, аңаа улам сорук киргеп, чоннуң садыг хандырылгазын улам экижидер сорулгалыг шудургу ажылдап турар.

В. БЮРБЮ,
Сүт-Хөл ажылчын кооперациязының баштаар черииң даргазы.

Таңды районда Дуриулга станциязының механизаторлары часкы хову ажылдарынга белеткелдиг ужурашкан. Ылаңгыя № 1 бригаданың механизаторлары нөдээ ажыл-агый машиналарын хамыктың мурнунда беленниң шугумунга тургускан.

ЧУРУКТА: № 1 бригаданың трактористери (солагай талазындан) М. З. Роткин, М. А. Бушмаров болгаш Г. И. Ошлоков.

Б. СИРОТИННИҢ фотозу.

Алгы-кеш—үнелиг чиг-эт

СААВЫРГА ДҮҮШТҮР

Бүгү алгы-кешти саавыр ёзугаар 3 кезекке чарыш турар. Улуг алгы-кеш: ишек, сарлык, чылгы кештери (бир эвес олар чаа сойдунган турда 10 кг-дан өрү болза); бичи алгы-кеш: 10 кг-дан куду бода, шээр малдың кештери (анай, хураган кештеринден аңгыда) болгаш хаван кежи. Олар бараанныг шынарының талазы-биле 1—3 сорттарга болгаш сорттуң негелделериниге дүүшпээннерни стандартка дүүшпес деп аңгылап турар. Ындыг алгы-кешке хамааржырлар болза: чамдык алгылар (дилиндектер), часкы үеде чуданғылар кештери, кыргып каан тас алгылар (саавырның негелдезин ёзугаар алгыны кыргып болбас), хүн караанга дырыштыр кадырып каан алгылар, кайы-бир кезээ чок чемдик алгылар.

Чаа сойдунган кешти, аргалыг-ла болза, белеткелчилерге доп-дораан дужаар, ол дораан дужаарының аргазы чок болза, алгыны оң талазын өрү кылдыр чаткаш, бир дески кылдыр дузаар, дус хоюг болган тудум улам эки.

Бир эвес дус тывылбаан таварылгада чайын болза хөлегеге чада кургадыр (өргеннер-биле херип болбас), кыжын болза чада доңуруп алыр. Бо ийи таварылгаларда алгы-кештиң бараанныг шынары орааачок кудулаар дээрин бодаза чогуур. Бараанныг шынары кудулаарга-ла, өртээ база кудулаар.

Мал эмчилериниң шинчил тодаратканын ёзугаар биз эвес мал халдавыр чок аарыгдан-даа өлген малды бир дугаарында кадарчы кижи аалынга союп, ажаар болгай. Чогуур үезинде хемчет албаанындан ол алгы кадарчының аалынга 2—3-даа хонар. Ол үениң иштинде ол алгының шынары кудулаар.

Эрткен чылын «Бай-Тал» совхозтан аңгыда районнуң белеткелдер конторазындан алгы дузаар дус, антисептиктер айтырып келген чаңгыс-даа ажыл-агый чок. Эрткен чылдың түңнелдери-биле алгы-кешти шынар-даа, сан-даа талазы-биле чедир дужаавааны дээш совхозтар-биле чардыңган кереэлериниң негелделерин ёзугаар белеткелдер конторазы, кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүнеңиң район инспекциязы ажыл-агыйларны 816 рубльге торгаан.

Бо чылдың февраль 28-те, улус депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң хуралынга бо талазы-биле айтырыгны чугаалашкаш, чогуур шиитпирни хүлээп ап, хемчеглерни ажылдап кылган.

Четпестерни моон соңгаар болдурбас, шалыпчы күш-ажылдың чылында улус ажыл-агыйынга эки шынарлыг чиг-этти бээр дээш районнуң совхозтарының ажыл-ишчи төлептиг улуг-хуузун кирииштирер ужурлуг.

Х. КАҢ-ООЛ,
Бай-Тайга районнуң белеткелдер конторазының директору.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Бистиң районда комсомол организациялары ажылдың стилин улам сайзырадгайжытпышаан, аныяктарның янзы-бүрү кезектериниң ортузунга ажылче кичээнгейни күштелдирип, оларның кижизидилгезинге идепкейлиг салдарны чедирип турар.

Бо ажылга бир кол черни комсомолчу шалыпкын (оперативтиг) отрядтар эвээн. Амды үеде районда оларның саны 16 четкен. Барык бүгү комсомолчулар оларның кежигүннери болуп, бо ажылда хаара туттунган. Чер-черде отрядтар ВЛКСМ комитеттериниң бадылаан графигин ёзугаар комсомолчуларның дежурныйлаашкынын организастап турар. Суурларга корум-чурум камгалалын барык бүгү комсомолчулар хайгааралга алган. Ынчангаш хөй-пиитиниң корум-чурумун камгалаарынга коллективтиг чорук тургустунган.

Соолгу үеде районда комсомолчу шалыпкын отрядтар боттарының ажылын эвээн күштелдирген. Комсомол комитеттериниң чанында штабтарны тургускан. Олар план ёзугаар ажыладап, дежурныйлаашкын графигин, ай саныда база кварталда ап чорудар хемчеглерни ажылдап кылган.

Район төвүнде ук отрядтарның ажылын комсомол райкому, ооң пропаганда килдизи контрольдап турар. Дежурныйлаашкын графигин пропаганда килдизи баш бурунгаар тургускан, организацияларже чорудар. ВЛКСМ райкомунуң чанында район отрядының штабы райкомнуң бирги секретарының удуртулгазы-биле ажылдап турар. Штаб совхозтарда, албан организацияларда отрядтарның ажыл-херээн башкарын, райком бюрозунга, килдиске үргүлчү дыцнап турар.

Ленин аттыг совхозта, район эмнелегеинде, культура килдизинде, септелге-туудуг участогунда, райпода отрядтарның ажылы сөөлгү үеде экижээн. Ында ажылды чогуур деннелге тургусканындан комсомолчуларның болгаш аныяктарның сагылга-чуруму, хөй-пиитичи идепкейлиг бедик.

Комсомол райкому назы четпестер херээниң талазы-биле комиссияның үчёдунда турар эвээдлерни доктаамал хайгааралда алган. Оларны хоочун коммунистер болгаш комсомолчулар шефке алган. Чижээ, райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң комсомолчулары Б. Оюн, В. Кергеп-оол, А. Хайдып олар Эрзин ортумак школазынга шеф ажылын чорудуп турар. Олар боттарының хүлээлгелерни алганы эвээдилер-биле ужуражып, оларның өг-бүленелеринге барып, ада-иелери-биле беседалажып турар.

Бистиң районда чоннуң тус-тус бөлүктериниң ортузунга профилактика ажылы багай эвес тургустунган. Профилактика чөвүлелдери, милицияның дузалаг пунктулары, улусчу дружиналар, комсомолчу шалыпкын отрядтар бир демниг, идепкейлиг ажылдап турар. Хөй-пиитиниң корум-чурумун үренки дег, арага-дарыже хандыкшыдыг кижилерниң дапзызын тургускан. Олар-биле кижизидилге ажылын үргүлчү чорудуп турар.

Бо бүгү ажылдар боттуг түңнелдерин берген. 1976 чылга деңнээрге эрткен чылын районда назы четпестериин кем-херек үүлгедиишкини эвээн кызырылган. Ынчалза-даа аңаа оожургавайы, комсомолчу отрядтарның ажылын улам идепкейжидип, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин партияның XXV съездизиниң салган сорулгазының деңнелинге тургузар ужурлуг бис.

В. МАРТЫЙ-ООЛ,
ВЛКСМ Эрзин райкомунуң ийги секретары.

МОСКВА. Орбитаныц «Салют-6» станциязыныга 96 хонук дургузунда үргүлчүлээн космос экспедициязының соонда оон киржикчилери— космос маадырлары боттарының анаа ажыл-херектерин кылып эгелээннер.

ЧУРУКТА: СЭТА-ныц фотокорреспондентизи А. Пушкаревтуц СЭТА-ныц фотохрониказынга үндүрген делгелгезиби ССРЭ-ниц ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниц ийи дакпыр Маадыры Георгий Гречконуц хостуг үезинде таныжып турары.

В. КОШЕВОЙНУЦ фотозу. (СЭТА-ныц фотохрониказы).

Херээженнер чөвүлелинде

КОЛЛЕКТИВТИЦ АТ-АЛДАРЫ ДЭЭШ

Чоннуц хандырылгазы болгаш негелде-хереглели-биле холбашкан ажылдыг коллективтериц бирээзи —Кызылдыц столоваялар болгаш рестораннар трези оигу беш чылдыц ийиги чылында бүгү планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүсеткеш, партия хооркомунуц болгаш хооркүүскомнуц шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Трестиц ажылдакчылары бо чылды база багай эвес эгелээн. Бирги кварталда бараан саарылгазының планын трест 100,4 хуу, бүдүрүлгениц кол көргүзүү — бодунуц продукциязын бүдүрериниц планын 102,5 хуу күүсеткен.

Кызыманнай күш-ажылдыц, бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгелер болгаш тус-тус кижилер ортузунга, бүдүрүлгелериц боттарының иштинге чарышты дээштиг организастаанының түңнелинде ол чедип алдынган. Бо ажылга парторганизацияныц даныыр кол күжү—херээженнер чөвүлели болуп турар. Амгы үеде тресте ажылдан турарларыц 90 ажыг хуузу—херээженнер. Ындыг болганда оларныц ортузунга организакчы, кижизидикчи ажыл чугула ужур-дузалыг.

Херээженнер чөвүлели 9 кижи состаттыг. Оларны 1 тус-тус секторларга хуваган. Бо дугайын чараштыр бижээш, трестиц бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгелеринде аскылаан. Э. И. Попович, Л. М. Федорова, Л. А. Середкина, В. И. Даньшина, А. Ф. Юшакова, Г. Д. Лавейкина, В. И. Монастыршина, Г. А. Кравцова олар болгаш өскелер-даа билдилиг организакчылар болгаш кижизидикчилер болуп, хөй-иитичи хүлээлгелерин күүседириниг ак сеткилдиин көргүзүп турарлар.

— Ажылды квартал планын өзугаар чорудуп, чөвүлед кежигүннериниц, активчилериц идепкейин бедидерин чедип ап турар бис—деп, херээженнер чөвүлелиниц даргазы В. А. Солдатенко чугаалап турар.

Херээженнер чөвүлелиниц хуралдарынга чөвүлел кежигүннериниц отчёттарын дыңнап, айтырыгларны белеткежип, ону чугаалажып көөрде, негелдени дыңзыдып турар. Бо чорук эш-өөрүнүц идегелин үнелеп, ону ажыл-херек-биле бадыткаарынга активчилерни өөредип турар. Чижээ, бүдүрүлгелериц девискээринде чаагайжыдылга дугайында Г. А. Кравцованыц информациязын чөвүлелдиц хуралынга дыңнаан. Кылдынган түүлдер эвээш эвес болган. Ылаңгыя № 1 столовая клумбаларны көрүштүг чараш кылдыр кылып, ширикпээн. Элээ каш дөс ыяшты немей олурткан, херим иштин, кирер эжин аксын арыглап аштаан. Ындыг ажылдарны № № 4, 8, 10 столоваялар база эки чорутканын аңаа демдеглээн.

Ай саныныда эртер хуралдарга бүдүрүлгениц чугула айтырыгларын чугаалажып келген. Чижээ, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгенин сагылга-чурумун быжыглаарынга херээженнер чөвүлелиниц ролюн бедидер, часкы, чайгы ярмарканарга киржир, бүдүрүлгениц часкы, чайгы болгаш кыышкы үеларде ажылдаарынга белеин хынаарын организастаар, кондитер кылыгларының шынарын хынаар, хоорайнын чечек делгелгезинге киржир, кежээки школада өөредилгениц байдалы чергелиг айтырыгларны чугаалашкан, өскедаа айтырыгларны ынчаар чугаалажып турары арга-дуржулганы мөөнеп, четпестерни чайладыр, чөвүлелдиц ажылының деңнелин бедидер арганы берген.

Социалистиг чарышты калбартыш, оон дээштиин бедидериниц хемчеглерин ап турар. «Продукцияныц шынарынга—поварныц магадылалы», «Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш эки ажылдаар», «Эң эки үнүүшкүнүт буфет дээш» деп лозуцнар-биле чарышты калбарткан. «Кызыл», «Улуг-Хем» ресторанларга, «Огонёк» кафеге шынар неделязын эртиргеи. «Мергежилиниц 'талазы-биле эң эки» деп конкурсту аныяк поварлар ортузунга эртиргеи. Амгы үеде тресте чарыштың мурнуку одуруунда бот-орулга-чарылгалыг №№ 2, 4, 7, бүдүрүлгелер кирип, бирги квартала планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүсеткен.

Чарыштың бир дээштиг хевири — дагдыныышкын ажылы коллективте багай эвес. Дагдынычылар чөвүлели план ёзугаар ажылдан, тускай хемчеглерин ажылдан кылган. Бүдүрүлге бүрүүнде дагдыпчылар булуцун тургускан.

Херээженнериниц күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалын экижидери хүнүц бир код айтырыы. Бо амыдыралды чугула айтырыгже херээженнер чөвүлели база кижээнгейни салып келген. Администрацияныц, профсоюзтың комитединиц, херээженнер чөвүлелиниц каттышкан хуралы херээженнериниц күш-ажылының, амыдыралының болгаш дыштанылдазының көрүлдезин эрттирерин эткен чылын чарлаан. Аңаа бүгү бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгелерни хаара туткан. Көрүлде комиссиязын тургускан. Оон ажылы бүдүрүлгениц кызыы талаларын илередип, четпестерни чайладырынга идигни берген. Чижээ, көрдүнген норма өзугаар алырга, Кызыл хоорайда иитинниц чемненилге четкизи-биле хандыртынганы—35 хуу, а бүдүрүлгелерде — 30 хуу, школаларда, өөредилге чергелериниц 54 хуу болуп турар. Кухняда ажылдан гурар бир кижиниц айда кылыр ажылы нормадан ажып турар. Иитиниц чемненилгезиниц бүдүрүлгериниц материал-техниктиг баазазы, ажылдың амгы байдалы ол бүгүү улам экижидерип негеи турар. Оңгу беш чылдың планында иитиниц чемненилгезиниц четкизин калбартырынче кичээнгейни күштелдирген. Коллективте херээженнериниц күш-ажылының байдалын экижидеринге ол улуг салдарны чедирер апаар.

Коллективтиц херээженнериниц уран холдары-биле кылган кылыглар делгелгелерин үргүлүү эрттирип келген. Ону келген улус үнелеп, оорүп четтиргенин илергейлеп турар. Байырлаалдарга үткуштур кудумчуларга ажыткан ярмаркаларга, базаарларга киржип, кулинарин болгаш кондитер кылыгларын янзыбүү ассортиментилиг делгелсадары чаңчыл апаргач. Администрация-биле кады херээженнер чөвүлели кондитер кылыгларының көрүлдезин «Улуг-Хем» ресторанның базазынга эрттирген. Комсомол хооркому-биле кады аныяк поварлар конкурузун, погаа, балык продуктуларының делгелгелерин организастаан. Эң эки девискээр, ыяштар болгаш чадаң үңштер олуртулгазын, чечектер остүрери дээш конкурсту чарлаан. Аңаа бот-орулга-чарылгалыг № 1, № 4 бүдүрүлгелер бирги, ийиги черлерни эзлээн. Корум-чурум үрөөр, арагадаар чорук-биле демиселге херээженнер чөвүлели база үлүүн киирип турар. Бо бүгүнүц түңнелинде коллективте ажыл шагы үзер чорук кызырылган. Кадрларның ажылдан үнүп-кирер чоруу эвээжеп турар.

Херээженнер боттарының код ажылындан аңгыда, хоорайның херээженнер чөвүлелиниц организастаан турар хемчеглериниге—чечектер, холбиле кылган түүлдер делгелгелериниге, уран чүүл көрүлдезинге идепкейлиг киржип келген. Улуг Октябрьның 60 чыл ойунга тураскаатканы хоорайның «Кым-даа, чүү-даа утундурбаан» деп чечектер делгелгезинге киришкеш, аңаа ийиги черни эзлеп, диплом болгаш акша шаңналын алган.

Бо чылдың бирги кварталының планын ёзугаар администрация-биле кады херээженнер чөвүлели «Кышкы угулзалар» деп дыштанылга кежээзин «Улуг-Хем» ресторанынга эрттирген. Ол ышкаш Ада-чурттуц Улуг дайынының киржикчилерин алдарлыткан байырлал кежээзин, аъш-чемни эң эки шынарлыг белеткээриниц конкурузун эрттирип, коллективтиг хаактаашкынны организастаан.

Бо болгаш өске-даа ажылдарны кылып чоруткаының түңнелинде Кызылдың рестораннар болгаш столоваялар трезинде херээженнер чөвүлели коллективтиц хүндүткелин, макталын чаалап алган.

В. МААДЫР.

Т. В. Сермавкинге Тыва АССР-ниц культуразының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИЦ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУЦ ЧАРЛЫЫ

Журналистика талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниц культуразының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты «Тувинская правда» солуннуц партия амыдырал килдизинин эргелекчизи Тимофей Васильевич Сермавкинге тыпсыр.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың апрель 25.

М. Н. Макаровага Тыва АССР-ниц садыгның болгаш иитиниц чемненилгезиниц алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУЦ ЧАРЛЫЫ

Кооператив садыының талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва респотребсоюзтуц баштаар чериниц даргазының оралакчызы Майя Николаевна Макаровага Тыва АССР-ниц садыгның болгаш иитиниц чемненилгезиниц алдарлыг ажылдакчызын хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1978 чылдың апрель 25.

Хөй уругларлыг иелерни «Иениц алдары» орден-биле болгаш «Иениц медалы» медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц ЧАРЛЫЫ

(Эгези № 98 «Шында»)

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Мажирма Пичи-ооловна Оюн — Ильинка суурда өг-бүле эзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Татьяна Аракчаевна Куулар — Бүрен-Хем суурда клуб ажылчыны.

Минчеймаа Федоровна Сайыт-оол — СЭКП-ниц XXV съездизи аттыг совхозтуц ажылчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц алдары» орденниц I чергези-биле

Чолдак Оюновна Насык-Доржу—«Өөк» совхозтуц ажылчыны.

Бап Биче-ооловна Салчак —«Кызыл тараачын» совхозтуц ажылчыны.

Александра Алексеевна Тюлюш—КМК-957-ниц ажылчыны.

Сее уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц II чергези-биле

Дотна Донгаковна Чамзырын—«Өөк» совхозтуц ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Анчимаа Чамзыр-ооловна Барымен—«Саян» совхозтуц ажылчыны.

Елизавета Михайловна Бочерова— «Хадың» совхозтуц ажылчыны.

Сүгдер Кыргысовна Оюн— «Саян» совхозтуц ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың I чергези-биле

Өпермаа Настык-Доржуевна Куулар—«Өөк» совхозтуц ажылчыны.

Алдын-кыс Максимовна Чолдаголова— «Өөк» совхозтуц ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Ольга Сатовна Ашак-оол— «Өөк» совхозтуц ажылчыны.

Багай-Уруг Кызыл-ооловна Дондуп— «Кызыл тараачын» совхозтуц ажылчыны.

Пагаел Григорьевна Кечил-оол—«Саян» совхозтуц ажылчыны.

Клара Монгушевна Монгуш —«Өөк» совхозтуц ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Баят-оол Алдын-ооловна Донгак — Торгалыг суурда өг-бүле эзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Даныя Кыргысовна Комбуй-оол — «Торгалыг» совхозтуц ажылчыны.

Сендинмаа Ширеевна Куулар — Саглы суурда өг-бүле эзи.

Ачыргал Адыяевна Ликтан — райпонуц белеткел конторазының кол бухгалтера.

Бапыкай Биче-ооловна Монгуш — Солчур суурда өг-бүле эзи.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Сее уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц II чергези-биле

Дырык Донгаковна Оюн — С. К. Тока аттыг совхозтуц ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Долума Дулушевна Тюлюш — С. К. Тока аттыг совхозтуц ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың I чергези-биле

Көк Монгушевна Долаан — «Элегес» рабкооптуц ажылчыны.

Валентина Баяновна Хуналыг — Бай-Хаак суурда өг-бүле эзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Кыргыс Доспановна Нара-Мандыш — С. К. Тока аттыг совхозтуц ажылчыны.

Кара-кыс Кыргысовна Сандый-оол — С. К. Тока аттыг совхозтуц ажылчыны.

Надежда Тарыновна Чуб — «Союзпечатьтың» райоя салбырының ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц алдары» орденниц I чергези-биле

Агин Кундуевна Дамба — Мөрен школазының башкызы.

Клавдия Михайловна Самдан — Нарын суурда участок эмнелгезиниц ажылчыны.

Сее уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц II чергези-биле

Норлажап Кыргысовна Куден — «Нарын» совхозтуц ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Дермин Сояновна Дирчин— Мөрен суурда өг-бүле эзи.

Өпермаа Куровна Чыргал — «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың I чергези-биле

Кара-кыс Назыновна Дамдын — Мөрен суурда өг-бүле эзи.

Доржатмаа Ламажаповна Хорбаа — Ленин аттыг совхозтуц ажылчыны.

Шимекаа Марлеповна Хорлуу— «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Идам Бады-Сугеевна Бады-Маннай — «Нарын» совхозтуц ажылчыны.

Кара-кыс Каевна Кара-Сал —«Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Валентина Кыргысовна Лахова — Нарын суурда кодэо магазин садыгжызы.

Борбай Братовна Өлзей — «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Мария Александровна Сидоо— «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Саартай Оюновна Шактар-оол — «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

Альбина Бадыргиевна Шой — «Чаа орук» совхозтуц ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Тос уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц I чергези-биле

Антонина Ивановна Муравьева — Коммунал ажылагый министерствозунуц АТБ ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц алдары» орденниц III чергези-биле

Людмила Ивановна Капустина — онкология диспансериниц ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен иени «Иениц медалы» медальдың I чергези-биле

Марина Макаровна Чеплакова — өг-бүле эзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен нелерни «Иениц медалы» медальдың II чергези-биле

Анай Иргитовна Демир-оол —«Шын» солуннуц редакциязының ажылдакчызы.

Любовь Семеновна Кочеткова — республика эмнелгезиниц ажылчыны.

Долзатмаа Чанзановна Өшей-оол — столоваялар болгаш рестораннар трестизиниц ажылчыны.

Лепения Хамахаевна Таракановская — республика эмнелгезиниц ажылчыны.

Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Секретары С. КРАСНЫЙ.

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц

Тыва АССР-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц

Кызыл хоорай, 1978 чылдың март 30.

БӨМБУРЗЕКТИЦ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

МАЙ 1-ГЕ УТКУШТУР

БЕРЛИН. Планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседири дээш республиканыц иити социалистиг чарыжынга улуг чедиишкиннер-биле Май 1-ниц байырлалын Берлининиц ажылчы чоннары уткуурлар. Амгы үеде ГДР-ниц найысылалының 290 бүдүрүлгелери болгаш комбинаттары үлетпүр продукциязын 11 айлар дургузунда бүгү 1975 чылдың дургузунда кылып үндүргени хирени бүдүрүп турар апарган. Социалистиг немец күрүпени үндезилеп тургускан 1949 чылга деңнээрге, Берлинде үлетпүр бүдүрүлгеи он катап өскен. Республиканыц эң улуг үлетпүр төвү болур ГДР-ниц найысылалының үлүүнге чуртта бүдүрүп турар бүгү үлетпүр бүдүрүлгезиниц 6 хире хуузу онаажыр.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРГА ДЫШТАНЫЛГА ТӨПТЕРИ

БРАТИСЛАВА. Чавыс Татр дагларының чараш эдектериндe ортаакы славак Липтовски хоорайдан ырак эвесте Милулашта 220 кижи турар чаа дыштарылга бажыңы ажыттынган.

Бо чылын Пиештяны болгаш Левице хоорайларыц чоогунда дагларга дыштанылгапың чаа бажыңнары ажыттынар. Аңаа 40 муң хире ажылчы чоннар дыштаныр арганы алырлар.

Ажылчы чоннарыц кадыкшылының болгаш дыштанылгазының дугайында ЧКП-ниц болгаш ЧССР-ниц чазааның доктаамал сагыш салыышкынының ачызында соолгу сес чыл дургузунда чуртта санаторийлериниц болгаш дыштанылта бажыңнарының саны бүдүп чартык катап өскен. Кадыкшылганың хөй албан черлерин чаарткан, оларга дыштаныр кижилериниц саны улгаткан.

ХҮННҮҢ ЧЕР КЫРЫНГА КЫЛЫР АЖЫЛДАРЫ

УЛАН-БАТОР. МАР-ныц Эртемнер академиязының физика-техниктиг институдунуц эртемденнери чурттуц чылыг, балансызының атлазын тургузарын доосканнар. Оон чамдык сан-түңнери мындыг: чылда Моолга үш чүс хире аяс хүннер болур; чер кырының сантиметр бүрүзү 100—140 килокалорий чылыгны алыр.

Ынчалаа-даа хүннүц идепкейлиг чоруун тодаргайлаарыбиле ажыл-херек кызыгаарланмайн турар деп, СЭТА-ныц корреспондентизи-биле беседага ол институттуц эртемден секретары, физика-математика эртемнериниц кандидады Ч. Бямба демдеглээн. Хүннүц хөй санныг суг чылыдыкчыларын, соодукчуларын, теплицаларын тускай эртемниглер практикага ажылдан кылгаш, дамчыдып берген. Чижээлээрге, малчыннар гелиотитаннарны улуу-биле үнелеп көргеннер. Ону кылып алыры белен. Бажыңныц кыынга досказар болгаш хоолайларны тургускаш, он дөрбелчин метр участокту шилдеп алыр. Ындыг «оттуг шил» хүннүц хереллерин чаңгыс черге чыыптар болгаш сугну 70 градус чедир изидиптер. Шенелделериниц көргүскени-биле алырга, бир ындыг херексел чылда чеди айлар дургузунда ходелгеш фермаыныц азы кодаанның изиг сугта хереглели долузу-биле хандырар, чыл бүрүзүнде 160 тонна хөмүр-дашты кампан алыр арганы бээр. Хөмүр-дашты ырак районнарга чедирери улуг шүүттүг болгаш чарыгдалдарлыг болур.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРГА ДЫШТАНЫЛГА ТӨПТЕРИ

БРАТИСЛАВА. Чавыс Татр дагларының чараш эдектериндe ортаакы славак Липтовски хоорайдан ырак эвесте Милулашта 220 кижи турар чаа дыштарылга бажыңы ажыттынган.

Бо чылын Пиештяны болгаш Левице хоорайларыц чоогунда дагларга дыштанылгапың чаа бажыңнары ажыттынар. Аңаа 40 муң хире ажылчы чоннар дыштаныр арганы алырлар.

Ажылчы чоннарыц кадыкшылының болгаш дыштанылгазының дугайында ЧКП-ниц болгаш ЧССР-ниц чазааның доктаамал сагыш салыышкынының ачызында соолгу сес чыл дургузунда чуртта санаторийлериниц болгаш дыштанылта бажыңнарының саны бүдүп чартык катап өскен. Кадыкшылганың хөй албан черлерин чаарткан, оларга дыштаныр кижилериниц саны улгаткан.

СЪЕЗДИГЕ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕК

БЕЛГРАД. Югославияныц Коммунистер Эвилелиниц XI съездизинге республиканыц энергетиктери күш-ажылчы эки белекти белеткээннер: ЮСФР-ниц мурнуу чүгүнде 120 муң киловатт күүлүг «Неготино» дээр баштайгы чылыг электростанциязын ажыглалга киирген. Чаа электростанция чыл бүрүзүнде 1,2 млрд. киловат-шак электроэнергияны, азы өскээр чугаалаарга ол районнуц бүгү электростанциязының берип турары хире ыпча электроэнергия бээр.

«Неготинонуц» тудугжулары-биле кады ол өөрүшкүүр болуушкунну оларныц совет өөрү база демдеглеп эрттирип турар. Ол станцияны ССРЭ-ниц техниктиг дузаламчызы-биле туткан.

(СЭТА).

ХЕЛЬСИНКИГЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ныц Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ныц секретары, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Национөлдар Совединиц Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Б. Н. Пономарев Социалистиг интернационалдың чепсеглениишкинин дүжүрер талазы-биле ында эртип турар конференциязынга киржип тура, Финляндияныц даштыкы херектер министри П. Вяюрюнен-биле апрель 26-да ужурашкан.

Найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде хайы-даа таланың сонуургалын болдуруп турар айтырыгларны чугаалашкан.

Пекинде чеде берген

ПЕКИН. (СЭТА). Кызыгаар айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле совет-кыдат чугаалажыышкынларга совет чазак делегациязының баштыңы, ССРЭ-ниц даштыкы херектер министриниц оралакчызы Л. Ф. Ильичев апрель 26-да Пекинде чеде берген.

Кыдат чазак делегациязының баштыңы, КУР-нуц даштыкы херектер министриниц оралакчызы Юй Чжан, КУР-да ССРЭ-ниц херектерине түр бүзүреттирген А. А. Брежнев, социалистиг чамдык чурттарыц Пекинде элчиннери болгаш дипломаттыг төлөлекчилери аэродромга кээп, ону уткуп алган.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ ДҮЖҮРЕРИ — ЭҢ КОЛ СОРУЛГА

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА) Социалистиг интернационалдың чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле конференциязы доозулган. Финляндияның Социал-демократтыг партиязының саналы-биле чыылдырган болгаш Социалистиг интернационалдың өске кежигүннериниц деткээн ол шуулганга 20 чурттуц социал-демократтыг болгаш социалистиг партиялаРының делегациялары олурушкан.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ныц Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ныц секретары, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Националдар Совединиц Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының Даргазы Б. Н. Пономарев киришкен.

«Чавырлыышкынныц болгаш чепсеглениишкинни дүжүреринин эргежок чугулазы» деп темага түңнел илеткел кылгаш, Социалистиг интернационалдың даргазы, Германияның Социал-демократтыг партиязының даргазы Билли Брандт конференцияның түңнелин үндүрген.

Боо-чепсекти эңдере бүдүреринин өзүп турар айыылын айыткаш, амгы үениц делегейинде чавырлыышкын политиказындан өске сарыылдыг чүүл чок деп, В. Брандт онзалап демдеглээн. Бир эвес чавырлыышкын политиказын быжыглаарынга, Чоон болгаш Барыын чүктериниц аразында харылзааларга бот-боттарынга ажыктыг талаларны калбартып алырынга чедиишкиннерни чедип алыр болзувусса, чугле ынчан боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадып ап болур бис деп бүзүрээр мен деп, ол чугаалаан. Чавырлыышкынга чаа идиг бериишкиннери негеттинип турар, азс-кежик болуп, ындыг аргалар бисте хөй.

СЭКП ТК-ныц Чингине секретары, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Даргазы Л. И. Брежневтиц делегейниц чугула айтырыгларынга хамаарыштыр чугаазын бис улуг сонуургал-биле хүлээп алган бис деп, Социалистиг интернационалдың даргазы чугаалаан. Л. И. Брежневтиц ГФР-же ам болур аян-чоруу болгаш дээди деннелге советбарыын-герман чугаалажыышкыннар чавырлыышкын политиказын быжыглаарынга, делегейнин айыыл чок чоруун быжыглаарынга идиг бээринде чигзиниг чок.

Хельсинкиге болган ужуражыышкынның чугулазын онзалап демдеглээн; конференцияның ажылынга Б. Н. Пономаревтуц киирген улуг салыышкынын В. Брандт онзалап демдеглээн.

Боо-чепсекти эңдере бүдүрерин соксадырынче, чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле боттуг чугаалажыышкынарны чорударынга идиг бээринче Социалистиг интернационалдың өмүнээзинден В. Брандт кыйгырган. Совет Эвилелиниц киржилгези чокка чепсеглениишкинни дүжүрер болгаш боо-чепсекти эңдере бүдүрерин кызыгаарлаар талазыбиле чугаалажыышкынардан дээштиг түңнелди манап болбас деп, ол медеглээн.

Хельсинкиге болган конференцияның киржикчилериниц санаддарын Социалистиг интернационалдың тускай ажылчын бөлүү өөренип көөр деп, Социалистиг интернационалдың даргазы чугаалаан.

Хельсинкиге ужуражыышкынның доозулганының соонда аңаа парлалга конференциязы болган. Журналистериниц айтырыгларынга харыылан тура, конференцияның киржикчилери бүгү кижи төрелгетенге чепсеглениишкинни дүжүреринин база боо-чепсекти эңдере бүдүрерин кызыгаарлаарының айтырыгларының улуг чугулазын айытканнар. СЭКП ТК-ныц Чингине секретары, ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Даргазы Л. И. Брежневтиц Москвага ВЛКСМ-ниц XVIII съездизинге чугаазында ол айтырыглар талазы-биле Совет Эвилелиниц туружун тодаргай болгаш чайгылыш чокка илергейлеттинген делегейниц хөй санныг делегей айтырыгларын тайылбырлаан деп, Б. Н. Пономарев онзалап демдеглээн.

«Апартеидти чок кылыр», «Расизмни соксадыр», «Англияның Мурнуу Африка Республика-биле харылзааларын соксадыр» деп лозуц-биле Лондонда Мурнуу Африка Республиканың элчин чериниц чанынга англи пайысылалдың ажылчы чоннарының чыскаалы болган.

Апартеидке болгаш расизмге удур митингилер, хуралдар бүгү чуртка болуп эрткен. Ол хөделиишкиннериниц киржикчилери кара кештиг ажылчыларны араатанзыы-биле молчуурунге Преториянның расистериниц тургускан корум-чурумун ажыглап турар англи корпорацияларының Мурнуу Африка Республикада ажыл-чорудулгазынга онза удурлаганнар.

ЧУРУКТА: Мурнуу Африка Республиканың Лондонда элчин чериниц чанынга болган чыскаал үезинде.

А. СТЕПАНЕНКОНУЦ фотозу. (СЭТА-ныц фотохрониказы.)

Найыралдың оруу-биле

(Журналистың блокнодунан)

ӨЛГИЙ ХООРАЙГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Баян-Өлгий аймактың төвү — Өлгий хоорайга кээривис билек, МАРН Төп Комитединиң кежигүнү, МАР-ның Улустың Улуг Хуралының депутады, аймактың нам комитединиң бирги секретары Л. Хүрээ, нам комитединиң ийги секретары, Моол-совет найырал ниитилелиниң аймакта салбырының даргазы К. Хамзаа олар бисти онза эптиг-ээлдек хүлээп алган, аймактың экономиктиг болган культурлуг хөгжүлдезиниң дугайын, МАР-ның XVII съездизиниң шинтпирлерин амыдыралта боттандырыр, алдыгы беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын чедиишкиниг күүседир дээш аймактың ажыл-ишчилериниң бедик соруктуг болган күжеиишкиниг ажылдан турарын чугаалап, бистиң салган айтырыгларывыска харыылаашар.

Баян-Өлгий (моол дылдан очулдурарга, «Бай кавай» дээн) МАР-ның эн-не барыын талазында, Кыдат-биле кызыгаарлажып турар аймак. Оон девискээри делгем, чүрттэкчы чону хөй — 74 муң ажыг кижи. Аймактың хөй национаздыг чонунуң 85 хуузу — казахтар. Ынчангаш бүгү республикада кара чаңгыс казах национал хөгжүм-шин театрын болган казах ортумак школаны Өлгий хоорайда тудуп тургусканы-даа таварылга эвес.

3. САГСАЙ ХЕМНИҢ ЭРИКТЕРИНДЕ

«Араттарның ажыл-агыйларын кооперастаарын дооскаанының түпкелинде МАР-ның экономиказында социалистиг бүдүрүлге харылзаалары долузу-биле тиилээн, ажыл-агыйның чаңгыс аай социалистиг системазы тургустунган». (Ю. ЦЕДЕНБАЛ).

СЕКРЕТАРЬ САТЫБАЛДЫ

Менгилиг чыдар бедик даг-дардан эгезин алгаш, делгем ховуларның ортузу-биле чылар-чылбас аккан Сагсай хемнин эриктеринде аймактың 12 сумузунуң ийизи—Буянт биле Алтай сумулар турар.

Хүн элээн өрүлей бергенде Буянт сумуга келгеш, кодээ ажыд-агыйның «Нар-Мандах» («Үнүн орар хүн») дээр каттыжыышкынының нам үүрүнүң секретары Сатыбалды Амиреевке оон конторада өрээлинге ужураштывыс. Шимчеңгир бүдүштүг, чугаасооттуг эрес дарга бистиң сеткиливиске дораан-на таваржы берди. «Нар-Мандах» каттыжыышкынның кодээ ишчилериниң ажыл-херектери-биле ол бисти таныштырды.

— Намның XVII съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырар дээш каттыжыышкынның бүгү ажыл-ишчилери бо хүннерде шудургу ажылдан турар. Ажыл-агыйывыстың кол алдары—мал ажылы. Ынчангаш аймактың ажыл-ишчилериниң бедик соруктуг болган күжеиишкиниг ажылдан турарын чугаалап, бистиң салган айтырыгларывыска харыылаашар.

Баян-Өлгий (моол дылдан очулдурарга, «Бай кавай» дээн) МАР-ның эн-не барыын талазында, Кыдат-биле кызыгаарлажып турар аймак. Оон девискээри делгем, чүрттэкчы чону хөй — 74 муң ажыг кижи. Аймактың хөй национаздыг чонунуң 85 хуузу — казахтар. Ынчангаш бүгү республикада кара чаңгыс казах национал хөгжүм-шин театрын болган казах ортумак школаны Өлгий хоорайда тудуп тургусканы-даа таварылга эвес.

Баян-Өлгий аймактың хүндүлээчел чону-биле ужуражып, чугаалажып чоруурга, колдуунда өг-бүле бүрүзү хөй уругларлыг болуп турары дораан эскертинер.

— Мен чүгле дөрт уругдуг мен. Ол дээрге эн-не эвээш-тир—деп, бир аныяк ада биске хөөреп олурду.

Буянт сумуга баргаш, бирле дугаар киргеш өөвүүтүн эдлери Ихэбай Малик биле Эльжас Батыхан олар 15 кыстар, оолдарының ада-иезе болду. Олар пазыны улгадып, пенсиялай берзе-даа, каттыгелер бар. Оон аңгыда сес чыл школазы, улуг эвес эмнелге база бар.

Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, бо дээрге республика найысылалындан 1800 км, аймак төвүнден 77 километр ыракта турар-даа болза, шынап-ла үнүп орар хүн дег, өзүп, сайзырап орар суму-дур, каттыжыышкын-дыр дээрзин билдивис.

КӨРГЕНИН ЫРЫ-БИЛЕ

Совет Эвилелинде болган социалистиг өске-даа чүрттарда кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу дээш, ылаңгыя келир үениң салгалы —бичии чаштарның аас-кежиктиг өзүлдези дээш доктаамал сатыш салыышкын күрүне ужур-дузалыг айтырыгларның бирээзи апарган. Оон тодаргай чижээ болза, хөй уругларлыг нелерни чазактың орден, медальдары-биле шаңнап, Маадыр-ие деп бедик атты тыпсын, ындыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын көргүзүп, уругларга албан черлериниң четкизин улам калбартып турары болур.

Акы-дуңма Моолга чорааш, бо чүртта кижиже, бичии чаштарже сагыш салыышкын база-ла бирги черде турарын эскердивис. Мында Маадыр-ие деп атты доктаатпаан-даа болза, беш уругну өстүрүп доруктурган нелерни Иениң орденнинг бирги чергези-биле, сестен хөй уругларны өстүрген нелерни ол орденнаг ниити чергези-биле шаңнап турар.

Баян-Өлгий аймактың хүндүлээчел чону-биле ужуражып, чугаалажып чоруурга, колдуунда өг-бүле бүрүзү хөй уругларлыг болуп турары дораан эскертинер.

— Мен чүгле дөрт уругдуг мен. Ол дээрге эн-не эвээш-тир—деп, бир аныяк ада биске хөөреп олурду.

Буянт сумуга баргаш, бирле дугаар киргеш өөвүүтүн эдлери Ихэбай Малик биле Эльжас Батыхан олар 15 кыстар, оолдарының ада-иезе болду. Олар пазыны улгадып, пенсиялай берзе-даа, каттыжыышкынның 400 баш төрүүр хоюн кадарын турарлар. Хойнуң оолдаары колдуунда адакталы берген, а чаш төлү шупту онча-менди камгалап алдынган.

Хоочун малчыннар бисти эвилеңеэлдек уткааш, делгем ак өөнүң дорунче чалап, дастарханны (аъып-чемни) мурнувуска салгаш, казахтан чугааладылар:

— Бис бо чүртта мыңыңай чаа көжүп келдивис. Орта аайланып-даа четтикпээвисте келдиңер, ынчангаш бууудатпайн көрүңер...

— Малчыннар бир кыжын дөрт-беш-даа катап чүрт солуп көжер чүве болдур ийин —деп, бистиң-биле кады чораан экономист К. Хабшай улаштыр чугаалады. — Чүге дээрге бистиң бо черивисте чайын, күзүн хөлбеңейдир чалгын турар өзүт-ситен бар эвес, ийиг, тайыс оттуг сайлыг ховулар болбазыкпе.

Казахтар бир черге ыглып келгенде, ырдажырынга кончуг ынак. Одарның аразында каракка көзүлген-не чүвениң дугайында сөстерни удур чогаадып ырлаарлар хаая эвес. Ол дээрге улустың аас чогаалының база бир хевирк-дир.

Барган өөвүстүң хөрээжен ээзи кожазында Алтай сумудан келген саанчы Дарханаабиле кады шак ынчаар ырлашканын сонуургап дыннадывыс. Олар акы-дуңма Совет чүрттан хүндүлүг аалчыларның келгенинге өөрүшкүзүн илередип, бистиң аян-чоруувуска ажык орукту, ажылныивиске чедиишкиннерни ыры-биле күзээннер.

«ТИИЛЕЛГЕНИҢ БЕДИИ»

Моолдан «Ялалтын Оргил» («Тиилелгениң бедии») дээр кодээ ажыл-агый каттыжыышкыны аймактың эн-не барыын талазында Алтай сумунуң девискээринде турар. Оон кол адыры база-ла мал ажылы. Шээр болгаш бода мал—хой, өшкү, инек, теве, сарлык—каттышкаш 54 муң чедип турар. Девискээр делгем, одар четчир.

Сумунуң үш муң хире чүрттакчы чонунуң бир муну сумуну төвү Харбут суурда чүрттап турар.

— Чүрттакчы чонунуң 80 хуузу казахтардан, 20 хуузу уриянхайдардан тургустунган —деп, нам үүрүнүң секретары Рыстан Кубегенов биске чугаалады.— Олар аразында быжыг найыралдыг, бир демниг, кызымаккай ажылдан турарлар.

Алтайжылар 500 га хире черни суттарып, ында кызылтас, суда, картофель, капуста, согуна дээн чергелиг үүштерни тарып, багай эвес дүжүттү ап турарын каттыжыышкын дарганы Бэлдийн Лишээ биске чугаалаан.

ХАЛХИН-ГОЛДУҢ МААДЫРЫ

Аңаа чорааш бир солуп кижи-биле — Халхин-Гол тулчуушкунунуң киржикчизи Чоёп Насан-биле ужуражып, оон сактыышкынын кичээнгейлиг дыңнаан бис. Япон эжелекчилерге удур хосталга дээш демиселдиң үезинде ол Моолдуң Араттың революстуг шериниң сержаттызы, пулемётчу чораан.

Назы-хары дөгүп, бо чылын алданнай берзе-даа, ол ам-даа сертек, эзт-ханы тырың хевээр, шаанда аймактың чаан мөгезі аттыг чораанындан бичии-даа баксыраваан. Ол бо хүннерде «Тиилелгениң бедии» каттыжыышкынның даргазының оралакчызы болуп ажылдап турар. Ч. Насанның хөрээн МАР-ның Алдын сылдызы, Күш-ажыл медалы, «Халхин-Голга тиилелге дээш» деп медаль, Тиилелгениң совет медалы, юбилейлиг медальдар, күш-ажыл шалыпчызының хөрек демдээ кластан чоруур.

— Халхин-Голга тулчуп тургаш, совет полководчу Жуковтуң чугаазын каш удаа дыңнап, оон шериг талантызын магадап көрген мен—деп, Чоёп Насан биске чугаалады.

Ынчаарга ол үеде, 1939 чылда МАР-ның девискээринче шургуп киргеп япон эжелекчилерге удур ССРЭ биле МАР-ның аразында Найырал, кады ажылдажылга дугайында дугуржулга ёзугаар Халхин-Гол хемниң девискээринге Моолдуң Араттың революстуг шерии-биле чаңгыс одурутга тулчуп турган совет шериглерниң кезектерин командылап турган, Совет Эвилелиниң дөрт дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков бодунуң «Сактыышкыннар болгаш бодалдар» деп номунда моол полководчуларның болгаш дайынчыларының дугайында онза чылыг сөстерни бижээн. Ол номдан чамдык өдурүлгөр бо: «Халхин-Гол хемниң девискээринге тулчуп турган моол шериглер совет шериглер-биле эн-не билдилиг демнежип, деп-деска хөделип турганнар.

Моол дайынчыларның совет дайынчыларга сагыш-сеткилди хайныктырып кээр чагаазын фронтуга улуг сорук киришкин-биле помчуп турдувус:

«Эргим акы-дуңмалар, Кызыл Армияның дайынчылары!

Бистер, Халхин-Гол хемниң девискээринде тулчуп турар Моолдуң Араттың революстуг шериниң кезектериниң цирктери, командирлери болган политажылдакчылары бодувустуң болган Моолдуң бүгү ажылчы чонунуң өмүнээзиндеп силерге, япон эжелекчилерден бистиң Төрээн чүрттувустуң камгалакчыларынга, ийиг байыр чедирбишаан, бистиң черивисче кирип келген самурайларны буулаалаш, долузу-биле чылча шаңганыбиле холбаштыр байыр чедирип тур бис.

Халхин-Гол хемниң девискээринге япон идегеттерге удур силерниң маадырлыг демиселдерни бистиң чонувус бодунуң хосталгазы болган хамаарышпас чоруу дээш демиселиниң төөгүзүнге алдын үжүктер-биле кирп бижинр. Бир эвес силерниң акы-дуңма харам чок дузаңар эвес болза, биске хамаарышпас Моол—революстуг күрүне турбас ийик. Бир эвес Совет күрүнениң дузазы эвес болза, Маньчжуриның улузунуң таварышканы ышкаш салым-чолга таваржыр турган ийик бис. Япон эжелекчилер бистиң черивисти эжелеп болгаш күш-ажылчы араттарны чылча шаап, үптеп-топап аппаар турган ийик. Ындыг чүве болбаан болгаш кажан-даа болбас, чүге дээрге Совет Эвилели биске дузалажып, японнарның халдаашкынындан бисти камгалап турар.

Силерге болгаш совет улуска четтирдивис!».

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТА: Халхин-Гол тулчуушкунунуң киржикчизи Ч. Насан (үстүнде); Аймактың хойжуу Б. Мешел; оон хою одарда.

Авторнуң фотолары.

(Уланчылыг).

Аныяктарның чогаадыкчы эстафетазы

ЫРЫ, ХӨӨМЕЙ ДИҢМИТТЕЛГЕН

Аныяктарның болган студентилериниң Кубага болур XI бүгү-делегей фестивалынга турасааткан Бүгү-эвилелдиң чогаадыкчы эстафетазын эрттиреринин дугайында ВЛКСМ ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырары-биле ВЛКСМ Тыва обкому улустуң чогаадылгазының, совет ырының болган ыры-инструменталдыг ансамбльдериниң, таңцының жанрларынга республиканың чогаадыкчы эстафетазын чарлаан.

Республиканың районнарындан үк эстафетага киржип келген бот-тывынгыр артистер баштайгы хүнде В. И. Ленинниң тураскаалынга боодал чечектерни салган. Оон соонда митинг болган. Митингге культура министриниң оралакчызы В. Оскалоол, ВЛКСМ обкомунуң секретары А. Серен чүве чугаалаанар.

Уран чүүл училищезиниң концерт залынга эстафетаны Бии-Хем районнуң толээзи Лазо Монгуш ажыткан. Тываның улустуң аялгаларын оон хөөмуска ойнаанын, хөөмейлээнин чыылганнар сонуургаан. Дараазында Эрзин, Тожу, Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Өвүр, Бай-Тайга, Кызыл, Улуг-Хем районнарның, Кызыл, Ак-Довурак хоорайларның бот-тывынгыр артистери сценаже үнүп, талантызын бараалгатканнар.

Эрзинниң Нарын ортумак школазының өөренчилери Володя Чүдекпен, Родион Самбуунуң сыгыдын, Тожудан келген Шолбан, Орлан Сотша алышкыларның хөөмуска дуэдин, ол-ла районнуң Калбак-оол Салчак, Сергей Бадыраа, Зоя Чүлдүм составтыг улусчу хогжүм херектелдериниң триозун, Тес-Хемден Александр Тогус-оолдуң уран сыгыдын, Вера Байыр-оолдуң ырлаанын, Ак-Довуректан Анчымаа Сонамның хөөмуска солозун, Барыын-Хемчиктен хөөмусчулар ансамблиниң күүселдезин, Өвүрден сурагыг сыгытчы Сергей Кууларның чараш сыгыт, картырааа, хөөмейин, Кызылдан милиция ажылдакчыларының квартединиң күүселделери солун, көрүксенчиг, дыңнаксанчыг болган.

Республиканың чогаадыкчы эстафетазының тиилекчилери Якутск, Чита, Хабаровск хоорайларга болуп эртер зона көрүлдезинге киржирлер. Якутск хоорай—улусчу күүседиглериниң, Иркутск — таңцының, Чита—ниити ырының, а Хабаровск совет ырының болган ыры-инструменталдыг ансамбльдериниң тиилекчилерин манап турар. Читаже баар ниити ырының тиилекчизи илереттинген. Аңаа Кызылдың уран чүүл училищезиниң ниити ыры коллективи толептиг болган.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТАРДА: чогаадыкчы эстафетаның киржикчизи сыгыт, хөөмей, каргыраның күүседикчизи Сергей Куулар (Өвүрден), Барыын-Хемчик районнуң тыва хөгжүм херектелдериниң оолдар ансамбли (аңаанда).

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ХҮНГЕ ЧЕДИР ЫРАК БЕ?

Кандыг деп бодаар силер? Деннелгелерден кылып көрүңлиңер. Хүнде 30 километрни эртер чадаг кижи. Хүнге чедир 14 муң чыл болгаш чедер. Шакта 100 километр дүрген чоруур каа-даа доктаавас поезд Хүнге 170 чыл болгаш чедип болур. Шакта 1000 километр эртер самолёт аңаа 17 чыл ажыг болгаш чедер. Черден тараан үн Айга 14 чыл болгаш чедер. Хүнге чедир ортумак хемчээл—150 млн. километр.

В. РЫЧКОВ.

Оорлар баш сугар чер тыппазын

ЭПТЕШ ЧОГУ-БИЛЕ

«Шын» солуннуң арынарында оорлаар чоруктарга удур демисел чорударынга хамаарыштыр парлаттынып үнүп турар материалдарны чүүлдүгүнүп номчуп турар болгаш эш-ооруң ол талазыбиле кирип турары сапалоналдарын бүрүн деткип турар мен. Күрүнениң-даа, хамаатыларның хуузунда-даа мал-маганын оорлаар, чиик амыдырал күзээр, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас ийинчаңгыс кижилер Чөөн-Хемчик районнуң Сүт-Хөл девискээринде база бар. Кээргээр сеткил чок, алыскак-чискек бо кижилер малчыннарның ажаан-карактап олурганы малын чай кадында сүрүп ийикше, азы транспортка чудүрүп алгаш баар боор-дур. Маңаа хамаарыштыр дараазында чижекти көргүзейн. Эрткен чылдың июльда Д. Ондарның аалының чанындан үжен ажыг өшкүнү машинага чудүрүп аппарган. База ол ышкаш совхозтуң Кызыл-Тайгада чүрттап турар О. Ондар, К. Ондар оларның алдан хире хой, өшкүзүн база чудүрүп аппарган.

Транспорт ажыглап, кымнар оор херек үүлгедип турарыл? Хамаатыларның хуузунда улуг машиналары бар эвес, ындыг болганда, билдингир, кайы-бир ажыл-агыйга азы албан организация черлериге хамааржыр транспортту чамдык кижилер хуузунда ажыглап, оорланып чоруп турары ол-дур. Күрүнениң транспортун башкарын алгаш, оны оор херек кылырынга ажыглап турар арын-нүүр чок, кончут-ла чижек кижилер чоруур боор-дур. Кандыг-бир албан организация, бүдүрүлге черлерингге болгаш ажылагыйларга хамааржыр транспортту чамдык кижилерниң хуузунда херээн кылырынга ажыглап, харын-даа аңаа оорлаан мал-маган чудүрүп чоруп турары арын-нүүр чок үүлгедиг-дир. Бир-тээ мындыг чоруктар херек кырында болуп турар чүве болганда, ажылагыйларның, албан организация черлериниң транспортун чолаачылар ажыл хүнү тенгеп соонда гаражка тургузып, хүлээдип боор болза эки. Гараж эртелекчизи азы ажылчыннары кандыг-бир автомашинаның кайпаар, кажан чорупканын, кайы хире болгаш, дедир ээп келирин билген, демдеглээн турар ужурдуг. Бир эвес хайгааралды болгаш чолаачылардан негелдеп доктаамал күштелдирер болза, транспортту хуузунда херек кылып ажыглаар чоруктарның саны эвээжээр. Ынчангаш ажыл-агый, албан организация черлериниң удуртукчулары ол айтырыгны кизэнгейге алыры чугула.

Бистиң аравыста чамдык хамаатыларның талазындан оор кылган кижилерни билип тура-ла ыыттавас, чаңырар, көрген чүүлүн чогуур органнарга үезинде дыңнатпас чоруктар бар. Оон соонда ол малды ында-мында кижи оорлаан дигилээн дамчыыр чугаасоот дыгыын тараа хона бээр. Чамдык хамаатылар мал-маганын оорлаан аппарган кижини тып алгаш, ол дугайын истелге органнарынга дыңнадыр тудум, оорлаан алган кижиге чанныш, акша, арага берип тургаш, малын катап эгидип ап турар. Ол кончуг шын эвес. Оорлаан кижи хоойлудурум ёзугаар харыылаар тургаш, «чымчак» сеткилдиг мал-маган ээзиниң ачызында биллиртпейн «арыг» үне бээр. Оон адырлып үнгеш, ол кижи база катап оор херээн дөмейле уламчылаар.

Оор херек кылын чоруур кижилериниң күрүнеге-даа, кижилерге-даа чедирип турар когаралы улуг болганда, оларның үүлгедиглери-биле эптежип ыыдавас бис. Ынчангаш оорлаар чоруктуң когун үзер сорулга-биле демиселди бүгү талалыг күштелдирер болза, чогумчалыг түүнелге кавчаа черле четпес деп бис.

Д. МОНГУШ,
пенсионер.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.

10.45—Эртенги гимнастика.

11.05—**«Чаңгызы шуптуза, шуптузу чаңгызы дээш».** Ленинградтан дамчыдылга.

11.50—Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. **Швециянның болган АКШ-тың шилиндек командалары.** 3-кү оюн. Прагадан дамчыдылга.

12.35—**«Сени манап тур бис, оол».** Уран-чечен фильм.

14.05—16.10—Чапсар.

16.10—Документалдыг телефильмнер программазы: **«Дүргедәшкин», «Валентина Жуковец».**

16.50—**«Ном. Ye. Номчукчу».**

17.20—Хоочун большевиктерниң ниити ырызының болган Горбунов аттыг Культура ордузунуң үлегерлиг ниити ырызының концерти.

17.40—**«Москва болгаш москвачылар».**

18.10—**«Делегейниң улустарының чогаадылгазы», «Вьетнамның уран чүүлү».**

КЫЗЫЛДАН

18.40—**«Аныяк ленинчилер»,** Дамчыдылга.

19.10—Мультфильм.

19.20—**«Тыва неделя».** Информастыг программа.

19.40—**«Частың, күш-ажылдың ырызы».** Дамчыдылга.

20.30—Телемедээлер.

20.45—Чарлаалар.

МОСКВАДАН

20.55—**«ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинде».** Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

22.30—«Ye». Информастыг программа. ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинде.

23.15—01.10— **«Кинопанорама».** Төнгенде—Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.40—**«ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегаттары-биле ужуражыышкыннар».**

19.10—**«Ленинчи орук-биле».** Документалдыг телефильм.

20.30—Д. Шостакович — Оркестрлиг фортепианога бирги концерт.

КЫЗЫЛДАН

20.55—21.45—**«Мээн Төрээн чүрүм дугайын ырлап тур мен».** Фильм-концерт.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дамчыткаанын өзугаар алырга, бүгүн республиканга булуттаар, чамдык черлерге чаъс чаар. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргеп секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 12—17, чамдык районнарга 6—8 градус чылыыр.

Кызылга база булуттаар, чагбас. Хаттың дүргеп секундада 7—12 метр чедер, Агаар дүне 4—6, хүндүс 12—14 градус чылыыр.

Республиканың автоорукта-рынга хүндүс дымыргай чаъс чаар. Ынчалза-даа орукту костуру эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Балконче бо айыылдыг орук» 9.50, 11.35, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өртемчейде элээди оолдар» 9.50, 11.30, «Кызыл кара-хораан» 15.30, 17.10. Киноклуб: «Силерге, аданелер» 18.50. «Төнчү чок чарыш» 13.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «№ 70 каночыынды» 10.00. «Ганс Рекле болгаш аза» 15.00. «Дөртен харлыгның ыпакшылы» 16.30, 17.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 71 каночыынды» 15.00. «Чаапкынга өткен портрет» 16.50, 18.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарваттың 2-23-35, партийже аныыдырал киллизинин 2-37-13, пропаганда киллизинин 2-31-75, культурэ киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистеринин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Гараж 17531. Чагыг № 130.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелеланган типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00150